

EINES

.....

COM TREBALLAR LA PREVENCIÓ DE LES VIOLÈNCIES SEXUALS A LES ESCOLES MUNICIPALS DE PERSONES ADULTES

.....

EINES

COM TREBALLAR LA PREVENCIÓ DE LES VIOLÈNCIES SEXUALS A LES ESCOLES MUNICIPALS DE PERSONES ADULTES

Autores:

Núria Garcia Garcia.
Èrika Domínguez Antillano.

Coordinació editorial:

Subdirecció d'Imatge Corporativa i Promoció Institucional.
Diputació de Barcelona.

Coordinació tècnica:

Mireia Daniel, Àrea d'Educació. Diputació de Barcelona.

Amb la col.laboració de:

Anna Balagué, Eliana Camps, Laura Méndez, Verònica Soler.
Membres de la Comissió de Prevenció de les Violències Sexuals
de la Xarxa d'Escoles Municipals de Persones Adultes.
Àrea d'Educació. Diputació de Barcelona.

Any de publicació:

2024

Foto Coberta:

Frame Studio, Shutterstock.com

ÍNDEX

ACRÒNIMS	4
INTRODUCCIÓ	5
1. PREVENCIÓ	7
1.1. LA CULTURA DEL CENTRE	9
1.2. ELS DOCUMENTS INTERNS DELS CENTRES EDUCATIUS	12
1.3. SENSIBILITZACIÓ I FORMACIÓ	16
1.4. EQUIPAMENTS SEGURS	18
1.5. VALORACIÓ DE RISCOS I ACCIONS PREVENTIVES DERIVADES	20
2. LA DIMENSIÓ PEDAGÒGICA	21
2.1. CURRÍCULUM	22
2.2. COMUNICACIÓ INCLUSIVA	23
2.3. METODOLOGIA	29
2.4. RECURSOS	30
2.5. DINÀMIQUES DINS DE L'AULA	31
2.6. TIPOLOGIA D'ALUMNAT	33
2.7. TIPOLOGIA D'ENSENYAMENT	41
2.8. ORIENTACIÓ DE L'ALUMNAT I ESPAIS DE TUTORIA	41
2.9. RESOLUCIÓ DE CONFLICTES. L'ENFOCAMENT RESTAURATIU GLOBAL	43
3. RECURSOS PEDAGÒGICS	45
3.1. PREVENCIÓ	45
3.2. DIMENSIÓ PEDAGÒGICA	46
BIBLIOGRAFIA	51

ACRÒNIMS

COCOBE: coordinador/a de coeducació, convivència i benestar.

EDG: estratègia digital de centre.

EMPA: escoles municipals de persones adultes.

ERG: enfocament restauratiu global.

MGF: mutilació genital femenina.

MF: matrimoni forçat.

NOFC: normes d'organització i funcionament del centre.

ONU: Organització de les Nacions Unides.

OMS: Organització Mundial de la Salut.

PEC: projecte educatiu de centre.

PGA: programació general anual.

SBAS: Serveis Bàsics d'Atenció Social.

UNESCO: Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura.

UPC: Universitat Politècnica de Catalunya.

XEMPA: Xarxa d'Escoles Municipals de Persones Adultes.

INTRODUCCIÓ

L'única manera de fer front a les violències estructurals, com les violències sexuals, és mitjançant un esforç col·lectiu: es tracta de situar en primer lloc la responsabilitat social de totes les institucions i treballar conjuntament per arribar a generar canvis significatius en la societat. En aquest sentit, **la prevenció és un eix d'intervenció fonamental per a l'erradicació de les violències sexuals**. Tota la societat s'ha d'implicar en la prevenció i en la construcció de la seguretat en un sentit positiu. Cal aprendre a anomenar i desnaturalitzar les violències sexuals, a erradicar mites i a desterrar els imaginaris del terror sexual, així com a generar una cultura del consentiment i del desig sexual en plena llibertat (*Model d'abordatge de les violències sexuals. Un model de país, Generalitat de Catalunya*).

*Les **escoles municipals de persones adultes** tenen un paper cabdal en la **prevenció de les violències sexuals**. D'una banda, perquè no només promouen l'accés al coneixement, sinó que també afavoreixen el desenvolupament social i el benestar de les persones i, per extensió, de les seves comunitats. De l'altra, perquè han esdevingut espais d'inclusió i de noves oportunitats per a la població nouvinguda i per als col·lectius més vulnerables, cosa que ha ajudat a enfortir els seus itineraris formatius i professionals.*

En aquest sentit, les escoles poden desenvolupar accions per sensibilitzar sobre la problemàtica de les violències, els seus efectes i la importància del consentiment, així com incloure la coeducació i la igualtat de gènere en els seus currículums i en les activitats que desenvolupen. Així mateix, en termes organitzatius, poden oferir canals de comunicació oberts a tota la comunitat educativa i promoure valors de respecte mutu que afavoreixin les cures i la seguretat dins de l'escola. D'aquesta manera, un entorn que visibilitzi la tolerància zero cap a les violències sexuals facilitarà que persones de l'escola que estiguin patint aquestes violències ho comuniquin i puguin rebre assessorament i recursos de serveis especialitzats. Per això, la formació del personal educatiu i administratiu de l'escola en violències sexuals és vital per poder detectar casos i actuar quan se'n revelen, així com per establir col·laboracions amb les organitzacions especialitzades del territori.

Amb l'objectiu de dotar d'eines i estratègies les escoles municipals de persones adultes per a la prevenció de les violències sexuals, s'ha elaborat aquesta eina, que consta de dues parts:

- La primera destaca els diferents **elements de prevenció** més generals de l'escola, com la cultura del centre, els documents interns, la formació i la prevenció de riscos.
- La segona analitza els diferents **elements de la dimensió pedagògica** de l'escola per tal de poder treballar la prevenció activa de les violències sexuals en la quotidianitat de l'ensenyament.

Aquest material ha estat elaborat en el marc de la Xarxa d'Escoles Municipals de Persones Adultes (XEMPA) i és un document complementari al *Protocol marc per a la prevenció, detecció i actuació davant les violències sexuals a les escoles municipals de persones adultes*

OBJECTIUS

Els objectius d'aquest document són els següents:

Objectiu general

- Proporcionar a les escoles de persones adultes de la XEMPA eines per a la creació i el desenvolupament de les seves pròpies estratègies de prevenció de les violències sexuals.

Objectius específics

- Identificar els elements clau que cal revisar i actualitzar per crear les bases de l'estratègia de prevenció de les escoles.
- Dotar d'eines les escoles de persones adultes per facilitar la revisió del currículum i la resta d'elements pedagògics sota la perspectiva de gènere interseccional.
- Facilitar un procés de reflexió interna al voltant de la cultura, el posicionament de l'escola i la seva rellevància com a agent clau en la transformació social.

1. PREVENCIÓ

La violència, i en concret la violència sexual, és un tema de preocupació social. En les últimes dècades, a escala internacional, però sobretot als països occidentals, ha augmentat la preocupació per la **defensa dels drets** de les persones, especialment dels col·lectius més vulnerables. Això inclou la defensa dels drets de llibertat sexual de les persones i, sobretot, de les dones i els infants.

Les institucions educatives tenen un paper central en la transmissió de la cultura i dels valors de les societats i, per tant, són agents imprescindibles per al canvi i la transformació social.

L'avenç cap a una societat amb tolerància zero cap a la violència i, en concret, cap a les violències sexuals passa perquè des de les escoles es faci una tasca de prevenció, sensibilització i compromís contra la violència i es transmetin uns valors que fomentin el respecte i la cura i, en definitiva, permetin avançar cap a la societat que es vol construir.

És cert que el context de les escoles de persones adultes té **trets diferencials** respecte de la resta de centres educatius. La majoria dels estudiants ja han format la seva personalitat i identitat, excepte els més joves. Això també implica que l'alumnat tindrà molt més arrelades i fermes les creences pròpies (així com els prejudicis). Per això, el paper de l'escola serà cabdal en la transmissió d'uns valors que fomentin la pau, la tolerància zero vers la violència i la justícia social.

Les persones adultes són un agent clau en la transmissió de valors a les noves generacions en el seu context familiar i social. Per això, les institucions educatives han de promoure **models de comportament i de relació** alineats amb els valors socials desitjats. La magnitud de la violència, especialment la sexual, justifica la necessitat d'accions i programes preventius, especialment entre les persones més joves, però sense oblidar la resta de col·lectius socials amb els quals es treballa des de les escoles de persones adultes.

CITA *Segons ONU Dones (2013), la prevenció és «qualsevol activitat que tingui com a objectiu principal eliminar les condicions sistèmiques que propicien la violència contra les dones i les nenes. Això inclou abordar els factors de risc i protecció que han estat identificats a través de dades empíriques sobre les víctimes i els agressors, així com les causes subjacents de la violència contra les dones i les nenes que es relacionen amb la discriminació patida per aquestes en sistemes patriarcals».*

No totes les accions preventives tenen els mateixos objectius ni es fan en el mateix moment. En concret, existeixen tres **nivells de prevenció**, cadascun associat a diferents **tipus d'intervenció**.

Taula 1. Nivells de prevenció

Prevenció primària	Consisteix a revisar els riscos que hi pot haver en el context de les escoles, aules o serveis municipals de persones adultes i establir accions que dificultin o impedeixin l'aparició de casos. Per aconseguir-ho, cal desenvolupar plans d'accions relacionats amb la formació, la detecció i l'anàlisi de riscos, accions preventives i de sensibilització i cal redactar el protocol de cada centre. L'objectiu és evitar l'aparició de la violència o de la situació causant del risc.
Prevenció secundària	Fa referència a la intervenció que es durà a terme un cop s'ha produït la violència. És a dir, es refereix a les accions que cal dur a terme quan es detecta un cas i s'ha d'activar el protocol, i determina com s'ha d'intervenir amb la persona que ha rebut l'agressió, amb la persona agressora i amb la resta de la comunitat educativa.
Prevenció terciària	Fa referència a l'atenció especialitzada a les víctimes i al seu entorn mitjançant la col·laboració amb professionals especialitzats per al procés de recuperació i restabliment dels drets de les víctimes. Es parla de prevenció perquè des d'aquest àmbit també es fomenta la no-repetició d'aquesta tipologia de violència. Les escoles de la xarxa no es poden ocupar de la intervenció, ja que no tenen aquesta competència. No obstant això, cal conèixer quin és el procés i quins recursos hi ha per aplicar-lo, tant per poder-hi derivar les persones afectades com per treballar de manera conjunta, si escau.

Font: elaboració pròpia a partir de dades d'ONU Dones (2013), la Fundació Diagrama (s/d) i la Diputació de Barcelona (2022).

Per tal de poder treballar en la **prevenció primària**, cal aprofundir en els elements o factors que incideixen de manera determinant en la prevenció de les violències sexuals en el context dels centres de la XEMPA, cosa que en facilitarà la revisió i propiciarà també la creació de les accions preventives més convenientes. Aquests elements són la cultura del centre, la transversalitat o *mainstreaming* de gènere, els documents PEC, NOFC i PGA, la sensibilització i la formació, la valoració de riscos, i el disseny d'accions preventives.

1.1. LA CULTURA DEL CENTRE

DEFINICIÓ : La cultura organitzativa o corporativa es defineix com el «conjunt de valors, normes, costums, patrons de comportament i creences propis d'una organització, que han de ser assumits i compartits pels seus membres» (Termcat, 2024c).

La cultura del centre té una gran importància, ja que en depenen la motivació i la implicació de les persones que formen part de l'organització. A més, defineix què és el que identifica l'organització, els valors, el que és acceptable i el que no, i en depèn el **clima de l'organització**, que fa referència a les expectatives i demandes de les persones que formen part de l'organització (Belalcázar, 2010). De fet, segons la mateixa font, la cultura de l'organització esdevé l'element que permet a l'organització complir els seus objectius i les seves finalitats. Per això, treballar de manera conscient en els elements que formen la cultura corporativa és essencial per poder prevenir actituds violentes dins del centre educatiu i per definir la manera com els membres de l'organització respondran davant d'aquestes situacions si arriben a produir-se.

La **cultura corporativa** té dues grans dimensions:

La interna, relacionada amb el clima laboral, la direcció de l'organització, les persones i/o institucions col.laboradores, etc.

L'externa, relacionada amb la comunitat en què l'organització es troba inserida.

La cultura corporativa està formada per diversos elements, que operen de manera conjunta i defineixen el tipus de cultura que finalment tindrà l'organització (E. Chirinos, 2023; Veigler Business School, 2020). Els elements que defineixen la cultura són els següents:

La identitat de l'organització: es defineix per la seva missió, la seva visió i els seus valors. Les persones que formen part de l'organització es comporten d'acord amb les creences establertes.

D'altra banda, els valors de l'organització constitueixen els principis, les normes i els models que regulen el comportament compartit de les persones que formen part de l'entitat. Quan se sumen els valors i les creences, es forma la ideologia de l'organització, que en fonamenta la identitat i en determina la manera d'actuar i de treballar.

Els sistemes de control: són els mecanismes utilitzats per controlar què és el que succeeix dins del centre amb les persones que en formen part (professionals, col.laboradors/es, direcció, etc.).

Les estructures de poder: fan referència a les normes de funcionament intern, la jerarquia i la distribució del poder dins de l'organització. Això inclou qui exerceix el poder, en quin grau

es distribueix, el control del compliment de les normes i el grau d'independència i participació de les persones. Aquest aspecte és fonamental per definir la cultura i el clima del centre.

Els símbols: fan referència a totes les persones que personifiquen la identitat i el potencial de l'organització i que actuen com a referents de la institució. També s'hi inclouen tots els dissenys, així com suports visuals i auditius, que formen part de la identitat del centre.

Els rituals i les rutines: fan referència a la manera com es planifica i s'estructura la rutina de la feina dins del centre (reunions, planificació, grups de treball, etc.), especialment en moments clau. Inclou també tot allò que fa referència a la comunicació, externa i interna, amb totes les persones que formen part de l'organització o que s'hi relacionen. El llenguatge que s'emptra en les comunicacions és clau per conèixer la cultura del centre.

Les històries, els mites i les anècdotes: són el missatge implícit que hi ha darrere de tota l'organització (les històries del naixement, el creixement i, en definitiva, la vida de la institució, i l'impacte en la societat i en la comunitat en què es troba).

Figura 1. Elements de la cultura organitzativa

Font: elaboració pròpia a partir d'informació d'E. Chirinos (2023).

En aquest sentit, és important tenir en compte les **particularitats** de les escoles, aules o serveis de la XEMPA:

1. Pel fet de ser institucions educatives, cosa que porta implícits uns valors i una missió social molt concrets, per la qual cosa la dimensió externa de la cultura té molta rellevància.
2. Pel fet de ser escoles de persones adultes, ja que això fa variar molt la identitat i la manera de fer dels centres.
3. Pel fet que una part del funcionament, de l'estructura i de la mateixa identitat de la institució vingui donada des de l'administració central, ja que es tracta d'un servei educatiu de caràcter públic.

Independentment d'això, cada centre té les seves **peculiaritats**, que, sens dubte, en forjaran la cultura i el clima organitzacional.

És important treballar per desenvolupar, dins de cada centre, una cultura del bon tracte que fomenti el respecte, la cura i l'ajuda mútua, a més d'una tolerància zero amb qualsevol manifestació de violència.

Dins d'una cultura així, serà més difícil que apareguin conductes discriminatòries i violentes. Amb aquest objectiu, cal revisar tots els aspectes de la cultura del centre i reestructurar els que siguin susceptibles de millora i facilitin el tipus de cultura que es vol fomentar als centres de la Xarxa d'Escoles Municipals de Persones Adultes.

1.2. ELS DOCUMENTS INTERNS DELS CENTRES EDUCATIUS

EL PROJECTE EDUCATIU DE CENTRE (PEC)

El PEC és el document que reflecteix el màxim grau d'autonomia dels centres educatius:

- Recull la identitat del centre, n'explicita els objectius i n'orienta l'activitat educativa.
- Defineix el funcionament en l'àmbit curricular, d'organització i de gestió, tant econòmica com del personal.
- Aplica el que estableix la normativa a la realitat concreta del centre i del seu entorn, per la qual cosa la revisió d'aquest document ha de tenir sempre presents les característiques culturals i socials de l'entorn on es troba el centre.

Els elements bàsics que cal revisar i elaborar sota la perspectiva de gènere interseccional són els següents:

Definició institucional: aquest apartat ha de definir la identitat del centre, les característiques concretes, les necessitats educatives de l'alumnat i els elements del context. En aquest punt caldria reflectir que la igualtat és un dels valors fonamentals de la identitat del centre.

Objectius del centre: prioritats i plantejaments educatius del centre en termes de coeducació, equitat, convivència i inclusió.

Criteris per concretar i per desenvolupar els currículums, l'organització pedagògica i l'estructura organitzativa pròpia: alguns dels criteris que cal tenir en compte són la integració de la perspectiva feminista i l'aplicació de la perspectiva de gènere interseccional.

Projecte lingüístic del centre: aquesta part recull el tractament de la llengua catalana dins del centre (i de l'aranès, si fos el cas), les opcions de llengües estrangeres que proposa el centre i els criteris generals per a les adequacions de les llengües a la realitat del centre. És molt important establir tot el que té relació amb la posició del centre respecte a l'ús de la comunicació inclusiva, de manera que quedi reflectit al PEC i estandarditzat per a tot el centre i tots els ensenyaments que s'hi imparteixen.

Estratègia digital de centre (EDC): ha de recollir les accions que es duran a terme al centre per tal que l'alumnat aconsegueixi la màxima competència digital. En aquest cas, és important incloure-hi la prevenció de les violències digitals en general i, en concret, de les violències sexuals digitals.

: Tenir en compte aquests elements facilitarà la creació d'un clima organitzacional que afavoreixi la cura entre les persones que formen part de l'escola. Amb aquest objectiu, cal revisar el PEC i incorporar la perspectiva de gènere i la perspectiva interseccional a tots els elements, a més d'incorporar-hi la resolució pacífica de conflictes, especialment a través de l'enfocament restauratiu global. És important recordar que la revisió del PEC s'ha de fer comptant amb la participació de tota la comunitat educativa i habilitant els mitjans establerts amb aquesta finalitat.

LA NORMATIVA D'ORGANITZACIÓ I FUNCIONAMENT DEL CENTRE (NOFC)

Per complir els objectius i criteris establerts al PEC, cada centre educatiu determina la seva **estructura organitzativa** pròpia a través de la normativa d'organització i funcionament del centre (NOFC).

Aquest document ha de contenir elements relacionats amb l'estructura organitzativa del centre. Alguns dels elements que cal tenir en compte a l'hora d'aplicar la perspectiva de gènere són els criteris organitzatius, els elements pedagògics i els procediments, entre altres.

La NOFC ha de regular el següent:

- Els mecanismes de participació de la comunitat escolar dins del centre, incloent-hi l'alumnat.
- Les normes de convivència dins del centre, així com les faltes i irregularitats que es puguin produir i les mesures correctores o sancionadores vinculades.

: Cal tenir present que la revisió de la normativa del centre ha d'estar actualitzada en funció de la normativa vigent i dels protocols establerts i alineada amb els principis recollits al PEC.

A més del que s'ha esmentat, cal tenir en compte altres aspectes com ara:

- Els òrgans de govern o presa de decisions i la composició d'aquests.
- Els mecanismes de participació habilitats i què es té en compte per poder-hi participar.
- Com es fomenta la participació de la comunitat educativa.

També cal tenir en compte i incorporar, en la mesura que sigui possible, iniciatives que facilitin o promoguin la conciliació familiar i la corresponsabilitat, tant entre el personal treballador com entre el mateix alumnat.

LA PROGRAMACIÓ GENERAL ANUAL (PGA)

La programació general anual és un document que recull les activitats, les prioritats i el funcionament del centre per al curs escolar, així com els programes i projectes en què participa el centre. Correspon al consell escolar del centre avaluar i aprovar la programació general anual (Departament d'Educació, 2023).

Aquest document és important a l'hora de donar un espai específic als projectes, ensenyaments concrets, activitats, etc., vinculats a la prevenció i la sensibilització contra les violències masclistes i, en concret, les violències sexuals. Així doncs, es pot tenir en compte si es vol participar en projectes juntament amb entitats especialitzades, o si es volen programar cicles de tallers o activitats concretes amb els diferents grups, o establir què es treballarà durant el curs per a la prevenció de les violències i com es farà.

EL PROJECTE DE CONVIVÈNCIA

El projecte de convivència té com a missió contribuir a l'èxit personal, acadèmic, social i laboral de tot l'alumnat. Recull les mesures de promoció de la convivència, els mecanismes per a la resolució pacífica dels conflictes, i les mesures i actuacions d'intervenció educativa aplicables en cas d'incompliment de les normes d'organització i funcionament del centre. Per això és essencial parlar d'equitat i de resolució pacífica de conflictes, aplicant l'**enfocament restauratiu global**.

Els objectius generals d'aquest document són els següents:

- Assegurar i garantir la participació, la implicació i el compromís de tota la comunitat educativa.
- Ajudar l'alumnat a millorar la relació amb si mateix i amb la resta de persones amb les quals conviu, i també en termes socials.
- Potenciar l'equitat i el respecte a la diversitat de l'alumnat.
- Fomentar la mediació i la cultura del diàleg com a eines bàsiques en la gestió dels conflictes.
- Fomentar una cultura de la pau i tolerància zero cap a qualsevol tipus de violència, juntament amb uns valors de convivència que fomentin una cultura del benestar i la cura.

A continuació es mostra un quadre resum dels aspectes que cal tenir en compte pel que fa a l'estructura de la institució i la documentació interna.

PERSPECTIVA DE GÈNERE INTERSECCIONAL

Equip directiu	<ul style="list-style-type: none"> • Revisar si hi ha paritat, si històricament aquestes posicions han estat ocupades per dones o homes, i si això es correspon amb els percentatges de personal del centre en funció del gènere de les persones. • Determinar quin és el sistema establert per ocupar aquestes posicions. • Revisar si existeixen mecanismes que facilitin la inclusió de totes les persones en aquestes posicions.
Òrgans de participació	<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar la participació de totes les persones que formen part de la comunitat educativa, tenint en compte els factors que poden dificultar la participació de les dones (horaris, mecanismes, etc.). • Fomentar la participació de totes les persones, tenint en compte les necessitats específiques de tots els eixos de desigualtat (discapacitat, ètnia, classe social, diversitats de gènere i sexuals, edat, etc.), i també els interessos de totes les persones.
PEC	<ul style="list-style-type: none"> • Revisar tots els punts sota la perspectiva de gènere interseccional, incloent-hi la voluntat d'implementar (i les accions per dur-ho a terme) la transversalització de gènere a la institució, la perspectiva interseccional i l'enfocament restauratiu global.
NOFC	<ul style="list-style-type: none"> • Adoptar una normativa que faciliti i permeti la implementació de tot el que recull el PEC, incloent-hi el codi ètic de les persones que treballen a la institució, que ha d'estar en línia amb els valors i amb el futur protocol de prevenció de les violències sexuals.
PGA	<ul style="list-style-type: none"> • Dur a terme activitats i cicles de tallers i participar en projectes, sortides, etc., que treballin les violències masclistes i sexuals amb els diferents grups d'alumnat.
Projecte de Convivència	<ul style="list-style-type: none"> • Definir mecanismes de participació, valors que fomentin la cultura de la pau i estratègies de resolució de conflictes aplicant la perspectiva de gènere.

Taula 2. Aplicació de la perspectiva de gènere interseccional als diferents elements d'organització del centre

Font: elaboració pròpia.

1.3 SENSIBILITZACIÓ I FORMACIÓ

Les accions de sensibilització i de formació són una part essencial de la prevenció de les violències.

DEFINICIÓ : S'entén per «sensibilització social» el «conjunt d'accions pedagògiques i comunicatives encaminades a generar canvis i modificacions en l'imaginari social, entendre les causes que generen desigualtats i conflictes i fomentar les pràctiques solidàries que permetin avançar cap a situacions socials més satisfactòries i equitatives» (Diccionari de terminologia jurídica, 2024).

És a dir, com a part de la prevenció, les escoles han de plantejar-se dur a terme accions de sensibilització al voltant de les violències masclistes, i, en concret, al voltant de les violències sexuals. Aquestes accions es poden dur a terme de diverses maneres i involucrar diferents agents dels que formen part de la comunitat educativa:

L'alumnat: com a grup, es poden dur a terme activitats en format de taller per treballar diferents aspectes de la violència masclista i la prevenció de la violència sexual. També es poden organitzar activitats concretes emmarcades en alguna assignatura o tutoria. En l'àmbit d'escola, es poden preparar setmanes temàtiques o activitats concretes, especialment per a la commemoració dels dies internacionals, com el 8 de març o el 25 de novembre.

A més, l'alumnat també haurà de conèixer l'existència i el contingut del futur protocol contra les violències sexuals, i saber qui són les persones de referència, conèixer els mecanismes de comunicació, etc.

El professorat: el professorat ha de formar part de les activitats que es preparin per a l'alumnat, però, a més, es poden preparar tallers o activitats adreçades al professorat en concret. Ara bé, l'acció més important que cal dur a terme amb el professorat és la formació necessària per:

- Poder atendre l'alumnat degudament en situacions de desigualtat o casos de violència a l'aula.
- Tenir eines per combatre les desigualtats i no reproduir-les des de l'activitat docent.

Per tant, la formació en matèria de perspectiva de gènere aplicada, diversitat sexual i de gènere, violència masclista i violència sexual hauria de formar part de les accions programades a totes les escoles, aules o serveis de la XEMPA, especialment a partir del moment en què es tingui el protocol propi contra les violències sexuals, ja que això requerirà que tot el personal de les escoles en conegui el contingut i les implicacions, així com el circuit i les actuacions, etc.

Tota la comunitat educativa: les accions de sensibilització es poden fer extensives a totes les persones que formen part de la comunitat educativa; sobretot, les accions de formació vinculades al protocol contra les violències sexuals, ja que totes les persones vinculades al centre, especialment si formen part de la plantilla laboral, han de conèixer el document i saber de quina manera han d'actuar en cas que sigui necessari.

El municipi: hi ha dues grans esferes que cal tenir en compte en el treball de les escoles amb el municipi. Són les següents:

- D'una banda, cal atendre les persones que formen part de l'alumnat, la qual cosa sovint requereix una tasca coordinada amb altres agents municipals com les regidories, els serveis socials i els serveis sanitaris.
- D'altra banda, és important que els centres participin en les accions de prevenció i sensibilització que es duen a terme en l'àmbit municipal, i fins i tot que tinguin la capacitat de crear iniciatives pròpies. Cal recordar que les institucions educatives tenen un paper clau en la transformació social. Integrar-se a la comunitat implica, alhora, integrar la comunitat dins de l'escola. Dur a terme activitats i projectes amb entitats especialitzades del territori pot reforçar el vincle entre la institució i la comunitat, fomentar la participació social de l'alumnat i ajudar a promoure una perspectiva de gènere interseccional.

1.4. EQUIPAMENTS SEGURS

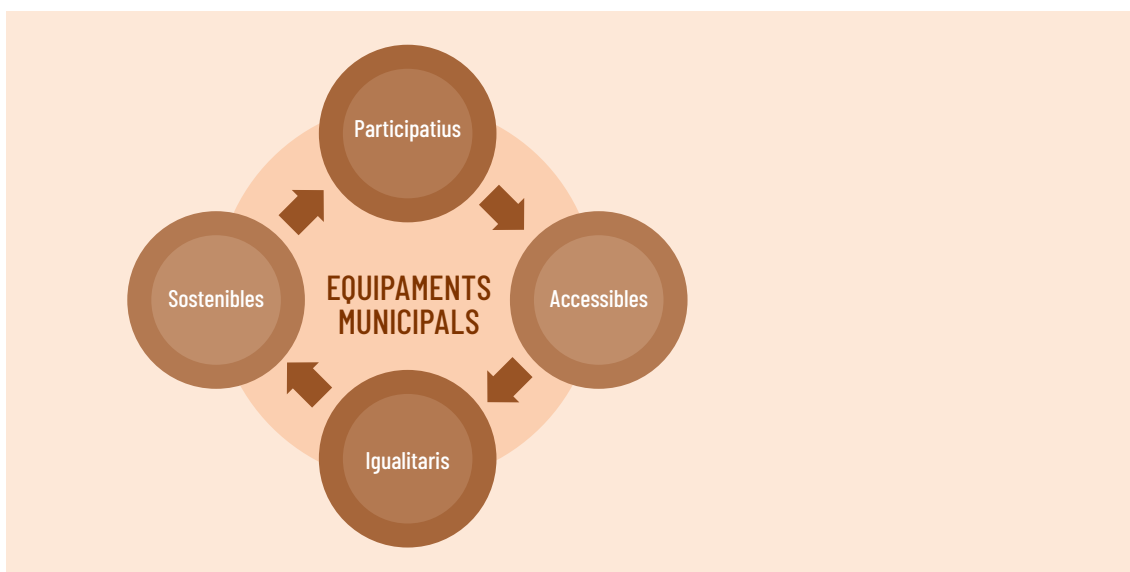
Un factor molt important que cal tenir en compte a l'hora de millorar l'accés a les oportunitats i l'equitat de totes les persones que formen part dels centres és l'espai on es desenvolupa l'activitat. En aquest cas, especialment els centres que disposin d'un equipament propi n'han de tenir en compte les característiques i plantejar-se de quina manera aquests equipaments es poden millorar per fer-los més segurs i accessibles.

Comptar amb un equipament segur, accessible, amable i que faciliti l'activitat educativa resulta cabdal, també, a l'hora de prevenir situacions de violència. Sovint, però, és difícil poder solucionar dificultats que estan més relacionades amb aspectes arquitectònics de l'espai que amb la mateixa activitat educativa.

SABIES QUE : Per tal de poder incidir sobre això, la Diputació de Barcelona ha posat en marxa 22 projectes transformadors, un dels quals és **Equipaments 2030: responsables i educadors**, que pretén millorar els equipaments municipals d'educació, esports i joventut per adequar-los als objectius de desenvolupament sostenible de l'Agenda 2030, fent-los més accessibles, igualitaris i sostenibles. Així, aquests equipaments han de convertir-se en espais de trobada i de transformació social.

Per tal de poder-ho dur a terme, la Diputació de Barcelona disposa d'uns recursos que els municipis adherits al projecte poden demanar per adequar les seves instal·lacions municipals basant-se en aquests quatre criteris bàsics:

Figura 2. Criteris d'adequació dels equipaments municipals

Font: elaboració pròpia a partir d'informació de la Diputació de Barcelona (2021).

ELEMENTS QUE CAL TENIR EN COMPTE

En general, tots els centres hauran de tenir en compte els elements següents pel que fa a la seguretat de les instal·lacions:

Els espais de les escoles: els centres han de revisar l'accessibilitat dels espais (aules, passadissos, sales de reunions, etc.). Són accessibles per a tothom? Estan ben il·luminats? Hi ha opcions per poder-ne marxar en cas d'assetjament? Aquestes preguntes poden ajudar a millorar aquests espais de manera senzilla, encara que en alguns casos la solució pot estar condicionada per l'arquitectura de l'edifici. Pot ser útil repensar usos i la ubicació de certs grups dins de l'edifici.

Els espais d'esbarjo: qui ocupa l'espai? De quina manera? Quins elements hi ha en aquests espais, si és que n'hi ha? Repensar l'ús d'aquests espais pot ser un aspecte pedagògic i de treball important, però sobretot ha de tenir en compte, en el mateix grau, les necessitats de totes les persones que els utilitzen.

L'accés al centre i el transport: s'hi pot arribar caminant? Hi ha transport públic? Quines persones en poden estar quedant fora per aquestes raons? Aquesta situació pot generar desigualtats entre les persones que són alumnes de les escoles d'adults. Tenir-les en compte i ser-ne conscients ha de ser el primer pas per intentar, en la mesura que sigui possible, reduir aquestes desigualtats.

1.5. VALORACIÓ DE RISCOS I ACCIONS PREVENTIVES DERIVADES

Més enllà de la possibilitat de millorar els equipaments, és important que l'equip directiu i educatiu del centre adopti accions per tal de **minimitzar els riscos** que hi pot haver dins l'espai de l'escola i en el si de les activitats que s'hi desenvolupen.

Una de les accions més importants és l'**anàlisi dels riscos** dins del centre educatiu. Aquesta anàlisi detalla quins espais, activitats i situacions poden suposar un risc de violència sexual o assetjament.

A continuació es presenta una matriu d'anàlisi de riscos que pot servir de guia, amb exemples d'activitats que es poden desenvolupar al centre.

Taula 3. Anàlisi de riscos

ACTIVITAT	DESCRIPCIÓ DEL RISC POTENCIAL	NIVELL DE RISC	ACCIONS PREVENTIVES VINCULADES
Tutories individuals	Relació més íntima en un espai tancat, sovint sense visibilitat des de l'exterior, on es poden produir comportaments inadequats.	Alt	Intentar fer les tutories en espais que puguin ser visibles des de fora.
Comunicació amb l'alumnat	Si es fan servir canals informals en la comunicació amb l'alumnat, com WhatsApp, es poden produir situacions inapropiades o es pot estar incorrent en un incompliment de la llei de protecció de dades.	Mitjà	Dur a terme totes les comunicacions amb l'alumnat per mitjà dels canals oficials de l'escola, en tots els casos.
Espais mal il·luminats i sense visibilitat	Risc elevat d'assetjament o conductes inapropiades a causa de les característiques de falta de llum i visibilitat per part d'altres persones. Això pot incloure espais exteriors com aparcaments, etc.	Alt	Afegir il·luminació extra en aquests punts.
Activitats amb pernocta / sortides	Risc d'assetjament o conductes inapropiades, especialment en espais d'alta intimitat com els lavabos, les dutxes i els dormitoris.	Alt	Comptar amb la presència dels / de les educadors/es a les habitacions, organitzar i vigilar els torns de dutxes.

Font: elaboració pròpia a partir d'informació de la Diputació de Barcelona (2022).

2. LA DIMENSIÓ PEDAGÒGICA

CITA : *La dimensió pedagògica és la que «fa referència als propòsits i als continguts de l'ensenyament, a la concepció de l'alumnat, el docent i l'aprenentatge, a la relació pedagògica, a la confirmació del vincle amb el coneixement, a les estratègies didàctiques i a l'avaluació» (Navarrete, 2013).*

Per tant, fa referència a tots els elements mitjançant els quals es construeix la relació d'ensenyament-aprenentatge entre docents i alumnat. Aquests elements no són neutrals al gènere, ni a les desigualtats socials que es reproduïxen en tots els àmbits de la vida i, per descomptat, tampoc no ho són a les desigualtats que es produeixen en l'àmbit educatiu.

Les institucions educatives tenen un paper social molt rellevant a l'hora de trencar o reproduir les desigualtats, però s'ha de prendre consciència del posicionament des del qual s'està treballant, ja que, si no, és fàcil que siguin un agent reproductor del sistema social vigent i, per tant, de les seves desigualtats (Madrid i Amanda, 1999). No obstant això, l'educació també pot ser una eina de transformació social per a la societat si es pren consciència de les desigualtats existents i es creen alternatives d'acció que trenquin els mecanismes de reproducció del vell sistema social (Martínez, 2016).

Per tal de poder aconseguir aquesta mirada que permeti arribar a una educació transformador a i que treballi activament per reduir les desigualtats i fomentar l'equitat, existeixen dues eines fonamentals:

- la **perspectiva feminista**, de la qual sorgeix la perspectiva de gènere, i
- la **perspectiva interseccional**.

: *Aquestes dues perspectives, unificades, permeten l'anàlisi crítica de la societat i de les desigualtats existents. Aplicant aquesta mirada de manera transversal (transversalització de gènere) i transformant la pràctica educativa, es treballa per aconseguir una educació més equitativa i, per tant, una societat més justa.*

A continuació es defineixen els conceptes esmentats:

Perspectiva de gènere: és la «consideració de les diferències entre homes i dones en un àmbit o una activitat determinats, amb l'objectiu de reflexionar-hi per trobar línies d'acció que permetin resoldre les desigualtats» (Termcat, 2024e).

És a dir, la perspectiva de gènere consisteix a aplicar una mirada determinada que té en compte les desigualtats estructurals entre homes i dones i intenta aplicar mesures o accions per disminuir aquestes desigualtats en el marc de l'activitat que es desenvolupa.

Perspectiva interseccional: és un concepte creat per Kimberlé Crenshaw l'any 1989 (Crenshaw, 1991). Aquest concepte explica que les diferents **formes de discriminació** que poden patir les persones (racisme, sexisme, classisme, etc.) s'han de tenir en compte de manera conjunta per poder combatre-les i actuar de manera més justa i equitativa.

Transversalització de gènere o *mainstreaming de gènere*: en el cas de les institucions educatives, es tracta d'aplicar la perspectiva de gènere de manera transversal en tots els aspectes que formen part de la institució (com el PEC, les NOFC o la PGA), però també en tots els aspectes relacionats amb l'activitat que s'hi desenvolupa, és a dir, la formació de persones adultes. La transversalització de gènere, doncs, consisteix a fer que la perspectiva de gènere formi part de tots els processos de decisió i gestió de tot el que es faci dins de la institució educativa.

A continuació es mostren els elements que, principalment, han de ser objecte de revisió i que són susceptibles que s'hi apliqui la perspectiva de gènere.

2.1. CURRÍCULUM

DEFINICIÓ : *S'entén per «currículum educatiu» el conjunt d'objectius, competències, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació que formen cadascuna de les etapes educatives i que defineixen els ensenyaments mínims que ha de contenir cada etapa. (Ministeri d'Educació, s/d).*

Tots aquests elements que formen el currículum són susceptibles de ser revisats aplicant-hi la perspectiva de gènere i la perspectiva interseccional.

Revisió dels continguts: cal revisar què és el que s'ensenya i què es deixa fora del currículum. Cal elaborar nous continguts que incideixin en l'imaginari col·lectiu i que siguin més equitatius amb la representació i l'aportació del coneixement femení, a més de revisar si aquests continguts reforcen o no estereotips sexistes. Això és aplicable a qualsevol assignatura o tipologia d'estudis.

Inclusió de referents femenins en el currículum, especialment en les assignatures que poden reconèixer les aportacions de les dones al saber humà (història, literatura, filosofia, ciència, etc.).

Diferenciació entre sexe i gènere: cal tenir molt clares quines són les diferències conceptuals, i cal utilitzar aquests conceptes de manera adequada i incloure-hi, sempre que sigui possible, l'existència d'altres opcions, és a dir, visibilitzar el col·lectiu LGTBI i les diversitats sexuals i de gènere. De manera sintètica, el sexe de les persones és rellevant

quan els estudis impliquen parlar de biologia, mentre que el gènere ho és quan tracten sobre aspectes relacionats amb la societat i la cultura.

Aplicació de la perspectiva interseccional: cal incloure continguts que abordin eixos de desigualtat, com podrien ser l'ètnia, la classe social o l'edat, entre altres. De la mateixa manera, caldria incorporar referents que hagin fet aportacions importants al saber humà o que hagin estat rellevants en termes històrics de col·lectius socials que generalment no es troben representats en les figures que apareixen en el currículum educatiu, com podrien ser les persones LGTBI o les persones d'altres ètnies.

2.2. COMUNICACIÓ INCLUSIVA

CITA : *La comunicació inclusiva és «una comunicació lliure d'estereotips i prejudicis, i que és respectuosa amb els col·lectius oprimits i/o vulnerabilitzats» (Ajuntament de Barcelona, s/d).*

És una eina més per donar suport als processos d'inclusió de totes les persones, i, pel que fa a les organitzacions, la utilització o no d'aquest tipus de comunicació reflecteix els seus valors internament i externa, i la seva cultura.

Què és la comunicació inclusiva?

- Comunicació respectuosa
- Lliure d'estereotips
- Inclusiva de tots els col·lectius

La comunicació inclusiva fa referència tant al **llenguatge (verbal o no verbal)**, com als elements **audiovisuals i d'imatge**

Són molts els aspectes que cal tenir en compte a l'hora d'utilitzar una comunicació inclusiva, però, principalment, cal parar atenció als elements següents:

EL LLENGUATGE

CITA : *El llenguatge és l'eina de comunicació més important que tenen els éssers humans, i és bàsic per a la interacció social (Plataforma de Comunicació, 2021). Però, a més, el llenguatge configura l'autoconcepte d'una persona, el seu benestar mental i la percepció de la resta sobre ella (Ajuntament de Sabadell, s/d).*

Cal tenir present que els processos comunicatius no són mai neutrals, i comporten una intencionalitat. Per això, i per tal d'estar alineats amb els valors de les escoles i amb tot el que recull el PEC, és important ser-ne conscients i triar les paraules, les expressions i la resta d'elements comunicatius adequats per construir el discurs que es vol transmetre.

Així doncs, el llenguatge, tant oral com escrit, és un dels aspectes fonamentals que cal tenir en compte per construir la igualtat dins dels centres educatius.

IMPORTANT : *Utilitzar una comunicació inclusiva i no sexista afavoreix la visibilització de totes les persones i la creació d'una cultura del bon tracte i la cura envers totes les persones que formen part de la institució.*

SABIES QUE : *El llenguatge ens ajuda a entendre el món i estructura la realitat, i l'ús o l'omissió d'algunes paraules determina l'existència o la inexistència social d'aquestes. Tal com va dir George Steiner, «**tot allò que no s'anomena no existeix**».*

Per tal d'utilitzar un llenguatge inclusiu, cal tenir en compte de fer servir:

UN LLENGUATGE NO SEXISTA: cal evitar l'ús del masculí genèric i, en lloc d'aquest, buscar paraules que englobin totes les persones independentment del sexe, o bé utilitzar els desdoblaments de gènere de les paraules. A continuació, se'n mostren alguns exemples:

Taula 4. Exemples de llenguatge sexista i de llenguatge inclusiu

SEXISTA	INCLUSIU
Els alumnes	L'alumnat, els i les alumnes
El director	La persona directora, la direcció, el/la director/a
Els pares	Les famílies, els pares i les mares, les mares i els pares
Els nens	Els infants, les criatures, els nens i les nenes
Els educadors	L'equip educatiu, els i les educadores, el personal professional
L'administrativa	El personal administratiu, l'administració
El sol·licitant	La persona que sol·licita

Font: elaboració pròpia.

Altres aspectes que cal tenir en compte per tal de no utilitzar un llenguatge sexista són els següents:

- L'ús de preferència masculina en l'ordre de presentació: *els nois i les noies, l'Albert i la Maria, el senyor i la senyora*, etc.
- Els duals aparents: paraules amb significat diferent segons si s'apliquen a un sexe o a l'altre, com ara *bruixot/bruixa, home públic / dona pública*, etc.
- Els estereotips de gènere (prejudicis i prenocions), és a dir, transmetre, a partir de paraules o expressions, estereotips sexistes.
- La perspectiva androcèntrica: per exemple, *els metges i les infermeres o els enginyers i les secretàries*.
- El tractament diferencial: quan es fa servir la paraula *senyor*, es fa referència a un home adult. En canvi, les paraules *senyora o senyoreta* fan referència a l'estat civil de les dones. La tendència a anomenar els homes pel cognom i les dones pel nom de pila també implica un tractament diferencial.

UN LLENGUATGE NO RACISTA: cal evitar expressions que facin referència a estereotips racistes, sovint utilitzades en la quotidianitat. També cal evitar paraules que directament o indirecta siguin despectives envers les característiques ètniques d'una persona.

A continuació en tenim alguns exemples:

Taula 5. Exemples de llenguatge racista i de llenguatge no racista

RACISTA	NO RACISTA
Persona immigrant	Persona migrant
Persona de color o morena	Persona negra, llatina, asiàtica, afrodescendent
Immigrant il·legal	Persona en situació irregular
Moro/a	Persona del Magreb, persona marroquina
Raça gitana	Poble gitano, ètnia gitana

Font: elaboració pròpia.

Hi ha certes expressions quotidianes que s'han d'eliminar del vocabulari per tal de no utilitzar un llenguatge racista, com ara *treballar com un negre* o *anar a comprar al xinès*. Hi ha moltes expressions i paraules que es poden emprar sense caure en les discriminacions ni els estereotips racistes.

Finalment, cal recordar que fer referència al color de la pell o a la procedència sempre que no sigui rellevant per a allò que estem comunicant és llenguatge racista.

UN LENGUATGE NO CAPACITISTA:

- Fer servir una comunicació respectuosa i que permeti incloure les persones amb discapacitat.
- Evitar terminologia que resulti ofensiva per a aquestes persones, així com expressions que reproduïxin estereotips o desigualtats, és bàsic per a la inclusió d'aquestes persones i per no transmetre que la discapacitat és el que les defineix com a persones.
- Evitar descripcions negatives en relació amb la discapacitat (*pateix discapacitat, és víctima de, etc.*).
- No utilitzar paraules ni expressions que facin referència al col·lectiu amb un to despectiu o com a insult.

A continuació se'n mostren alguns exemples:

Taula 6. Exemples de llenguatge capacitista i de llenguatge no capacitista

CAPACITISTA	NO CAPACITISTA
El/la discapacitat/ada	El nom de la persona, persona amb discapacitat, persona amb diversitat funcional
Deficient	Persona amb discapacitat intel·lectual
Minusvàlid/invàlid	Persona amb discapacitat física o mobilitat reduïda
Paralític/coix	Persona amb discapacitat física o mobilitat reduïda

Font: elaboració pròpia.

UN LENGUATGE NO LGTBI-FÒBIC: cal tenir en compte totes les persones que formen part del col·lectiu (no referir-se només a un grup concret) i, sobretot, no utilitzar paraules ni expressions ofensives o estereotipades per referir-se al col·lectiu.

A continuació se'n mostren alguns exemples:

Taula 7. Exemples de llenguatge LGTBIQ+-fòbic i de llenguatge inclusiu

LGTBIQ+-FÒBIC	INCLUSIU
Canvi de sexe	Reafirmació de gènere
Nom de veritat	No es pregunta. Sempre es fa referència al NOM SENTIT.
Família	Famílies
Els nens i les nenes	Els infants, les criatures, les persones
Efeminat/amanerat	No s'utilitza aquesta tipologia d'expressions. No hi ha una manera de ser femení/ina o masculí/ina.
Hermafrodita	Intersexual
Parella lesbiana, gai	Parella

Font: elaboració pròpia.

Per acabar, cal tenir en compte, en general, totes les circumstàncies que poden suposar eixos discriminatoris cap a les persones, com la salut mental, l'edat o altres que es puguin detectar. Cal tenir clar que totes aquestes diferències formen part de la **diversitat humana** i que no se'ls ha de donar connotacions negatives, ja que d'aquesta manera es perpetuen les desigualtats socials vers aquestes persones. També cal recordar que la normalitat és un constructe social i que, per tant, no hi ha una manera concreta de ser «normal».

EL RELAT

El relat fa referència al contingut que es vol comunicar a través de les accions, és a dir, la informació que se selecciona per transmetre. És important tenir present qui controla la informació, assegurar-se que no invisibilitzi les dones ni altres col·lectius discriminats, evitar transmetre estereotips, etc.

També cal evitar el paternalisme o l'apropiació cultural en els missatges que es transmeten des de l'organització, tant interna com externament.

LES IMATGES

La comunicació no està formada solament per les paraules i expressions que es trien, sinó també per les imatges que les acompanyen o que se seleccionen per representar el que es vol comunicar. Les imatges són els continguts visuals —fotografies, vídeos i icones— que s'utilitzen als centres de la XEMPA.

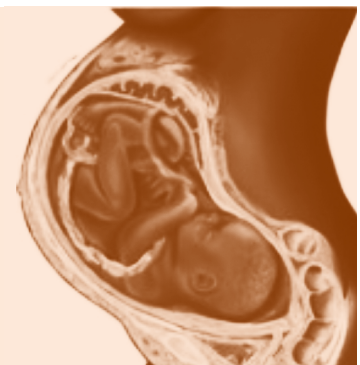
Cal revisar que les imatges que s'utilitzin no continguin estereotips, que trenquin amb el binarisme de gènere i que representin, tant com sigui possible, la diversitat de persones.

exemple

Es poden posar icones als lavabos dels centres educatius que trenquin amb l'heteronormativitat o que representin persones amb discapacitat, per exemple.

Un altre exemple seria utilitzar, en una classe de ciències, la imatge següent:

Tot i que el procés d'embaràs és igual de natural en totes les dones, en general s'utilitzen, de manera sistemàtica, imatges de dones blanques.

ELS I LES PORTAVEUS

Les persones portaveus són les que adquireixen el poder de ser vistes i reconegudes socialment. Tradicionalment, els homes cisgènere, blancs, heterossexuals, sense discapacitats i de classe mitjana/alta han tendit a ocupar aquests rols.

És important tenir aquests aspectes en compte i treballar per representar la diversitat, i donar veu i visibilitat a persones que habitualment no en tenen.

L'ACCESSIBILITAT

Finalment, per assegurar que les accions comunicatives siguin totalment inclusives, és essencial considerar les diferents característiques de les persones destinatàries. Això implica garantir que totes elles tinguin accés a la informació.

Per aconseguir-ho, caldrà tenir en compte el següent:

- Transmetre la informació de manera senzilla i fàcil de comprendre, utilitzant un llenguatge senzill.
- Afegir subtítols als vídeos que es facin.
- Tenir en compte la tipologia de l'escriptura dels subtítols, les vibracions cromàtiques (el contrast del color de fons amb l'escriptura), etc.
- Afegir text descriptiu quan sigui necessari.
- Complementar els textos amb l'opció de lectura amb so.
- Utilitzar diversitat d'idiomes.
- Elaborar materials escrits o visuals en altres llengües com el Braille o la llengua de signes.

2.3. METODOLOGIA

La metodologia que es fa servir per impartir els diferents ensenyaments, així com per avaluar els coneixements de l'estudiantat, tampoc no és neutra ni està lliure de biaixos de gènere. A més, tal com succeeix amb altres elements, no aplicar la perspectiva de gènere interseccional pot reproduir desigualtats entre l'alumnat.

MÈTODES D'AVUACIÓ

Diversos estudis (M. Subirats i C. Brullet, 1988) demostren que alguns tipus d'exàmens beneficien més els nois que les noies. En concret, els exàmens tipus test amb múltiples opcions de resposta perjudiquen les alumnes (Universitat de Barcelona, 2018; Sunyer, 2023), especialment les respostes errònies que resten punts. Pel que sembla, les dones responen pitjor a la pressió i la competitivitat que els homes. Així doncs, com més competitiva és la prova i més gran el risc de respondre incorrectament, més insegures se senten les dones, cosa que afecta els resultats que obtenen. En canvi, l'alumnat masculí tendeix a mantenir el rendiment en aquestes situacions.

Aquesta situació és significativa perquè crea una diferència en els resultats que no reflecteix els coneixements reals de l'alumnat.

METODOLOGIA D'APRENTATGE

Un estudi de la Universitat de Barcelona (2018) destaca que la metodologia d'aprenentatge actiu augmenta el rendiment de l'alumnat en general, i que fomentar metodologies com l'**aprenentatge servei** millora el sentit de pertinença i l'autoeficàcia de les alumnes. A més, promou la cooperació en lloc de la competència. Altres fonts (Universitat Politècnica de Catalunya, s/d) apunten que els continguts contextualitzats en activitats tradicionalment masculines o bé presentats sense context també perjudiquen les alumnes.

En resum, és important:

- Parar atenció al rendiment de l'alumnat segregat per sexe.
- Promoure metodologies que fomentin la participació i millorin el rendiment de tot l'alumnat, considerant especialment els biaixos de gènere i altres diversitats presents a l'aula.
- Aplicar una perspectiva de gènere interseccional.
- Tenir en compte les característiques culturals i personals de l'alumnat.

2.4. RECURSOS

Els recursos pedagògics que es fan servir han d'estar en línia amb el que es transmet des del centre educatiu, la metodologia docent i els continguts, un cop revisats sota la perspectiva de gènere interseccional.

En aquest sentit, cal revisar que els recursos, siguin escrits, audiovisuals o de qualsevol altre tipus, no reproduïxin ni transmetin prejudicis ni estereotips de gènere ni pel que fa a cap altre eix, com l'ètnia, la classe social, etc.

És necessari crear un banc de recursos per al professorat que compleixi uns paràmetres pedagògics adequats. Sovint, els materials disponibles són predefinitos o poc efectius. En aquests casos, es recomana fer una anàlisi crítica amb l'alumnat per identificar el que s'ha entès, possibles rols o estereotips i suggeriments de millora. També cal explicar que el material s'ha utilitzat per la seva idoneïtat, tot i que pot contenir prejudicis amb els quals no s'està d'acord, i que no s'han trobat alternatives més adequades.

A continuació es presenten algunes **qüestions que cal tenir en compte** a l'hora de revisar els materials o recursos o de buscar-ne de nous:

- Presentar els homes en tasques de cura i de responsabilitats de l'àmbit privat, o en professions considerades tradicionalment femenines.
- Presentar imatges on apareguin homes i dones fent la mateixa activitat.
- Donar la mateixa importància a dones i homes en les imatges de grup, tenint en compte aspectes com la ubicació, la mida de les figures i altres elements com el vestuari, la il·luminació, la posició corporal, etc.
- Vetllar per representar la diversitat no estereotipada, tenint en compte diferents aspectes com l'edat, l'aparença física, les capacitats, l'origen, la classe social, l'ètnia, etc.
- Mostrar les famílies de manera diversa: monoparentals, tradicionals, formades per parelles homosexuals, comunitats afectives, etc.
- No presentar les persones LGTBIQ+ amb expressions, maneres de vestir o tons de veu que les ridiculitzin.
- Mostrar diferents grups socials amb el mateix estatus, en una situació d'igualtat i de no-superioritat o jerarquització.

Algunes preguntes que cal fer-se davant els materials o recursos que s'utilitzin són les següents:

- Qui s'hi representa? Sempre hi apareixen homes blancs?
- Si hi apareixen famílies, són diverses?
- Tots els cossos són normatius o bé hi ha persones amb discapacitat i amb cossos diferents?
- Hi ha estereotips de gènere, tòpics culturals?
- Hi ha una visió compassiva o paternalista d'algun col·lectiu?
- El missatge és accessible per a tothom (subtítols, lectura fàcil, etc.)?

2.5. DINÀMIQUES DINS DE L'AULA

Un aspecte fonamental que cal revisar i tenir en compte són les dinàmiques que hi ha dins de l'aula i en les activitats que s'hi duen a terme. A continuació se'n mostren algunes.

L'ATENCIÓ DIFERENCIAL

Diversos estudis mostren que no es tracta ni s'atén de la mateixa manera les alumnes que els alumnes. En un text clàssic, Subirats i Brullet (1988) afirmaven que les dones reben, de mitjana, un 25 % menys de paraules o atenció de les persones docents que els alumnes de sexe masculí.

Espinoza i Taut (2016) afirmen que hi ha diversos estudis que demostren que:

- Els alumnes homes tenen més oportunitats per respondre preguntes i reben més preguntes obertes i d'alt nivell cognitiu.
- Els alumnes homes reben més elogis i retroalimentació crítica pels seus comentaris que les seves companyes, així com més ajuda individual per resoldre problemes acadèmics.
- Les alumnes noies reben menys instruccions i menys crítiques que els seus companys homes, i això és independent de l'edat, l'origen ètnic i el nivell socioeconòmic, així com de l'assignatura i del país d'estudi.
- Les expectatives del professorat sobre l'alumnat, especialment en assignatures com les matemàtiques, són superiors en els alumnes homes que en les alumnes dones.

Per aquests motius, caldrà revisar la pràctica docent i treballar per generar unes interaccions més equitatives entre el professorat i l'alumnat que tinguin en compte aquestes desigualtats de gènere en la interacció pedagògica.

LA PARTICIPACIÓ A L'AULA

La participació a l'aula és un altre dels aspectes en què el gènere de l'alumnat té un gran impacte. Patricia Martínez i Delicia Aguado (2022) apunten que les normes de gènere interioritzades des de la infància fan que les dones participin menys a classe, i quan ho fan triguen més, perquè necessiten preparar més la intervenció, ja que no se senten legitimades per ocupar l'espai i es castiguen més per fer-ho que no pas els seus companys homes. Espinoza i Taut (2016) també apunten que la participació és significativament menor en les alumnes que en els alumnes.

Per tal de poder contrarestar aquesta tendència, és important que el professorat en prengui consciència i apliqui mesures per tal d'igualar la participació a classe.

A més de parar més atenció i intentar donar torns de paraula de manera equitativa, es poden fer servir altres tècniques per intentar augmentar la participació de les noies. Per exemple, donar més temps per respondre quan es fa una pregunta a l'alumnat. Els nois tenen tendència a respondre abans, pels motius apuntats per Martínez i Aguado (2022). També és important no permetre que les dones siguin interrompudes quan estan responent, preguntant o participant de qualsevol manera.

⋮ *Per tal de poder contrarestar aquesta tendència, és important que el professorat en prengui consciència i apliqui **mesures** per tal d'igualar la participació a classe:*

- *Parar més atenció i intentar donar torns de paraula de manera equitativa.*
- *Intentar augmentar la participació de les noies:*
 - *Donar més temps a l'alumnat per respondre quan es fa una pregunta.*
 - *No permetre que les dones siguin interrompudes quan estan responent, preguntant o participant de qualsevol manera.*

ELS TREBALLS EN GRUP

Martínez i Aguado (2022) expliquen que l'autoexigència femenina fa que les alumnes tinguin tendència a fer més feina de «formiga» i treballar per al grup. Les diferències de gènere es manifesten també en les funcions que nois i noies assumeixen dins del grup:

- Les noies solen encarregar-se de tasques organitzatives, com buscar documentació, comprar material, corregir i maquetar documents.
- Els nois acostumen a tenir més protagonisme en les exposicions i presentacions orals, ja que se senten més segurs ocupant espais públics.

⋮ *En resum, les dones es fan càrrec de les tasques més invisibilitzades i menys valorades en termes de qualificacions.*

En aquest sentit, seria interessant establir algun sistema de repartiment d'activitats en què la persona docent pogués decidir qui s'encarregarà de cada tasca, i que aquestes funcions poguessin ser rotatives, per intentar trencar els rols de gènere que s'estableixen en aquest context de manera generalitzada. A més, mecanismes com l'avaluació entre iguals podrien equilibrar la participació del grup i repartir les qualificacions de manera més justa.

És imprescindible establir **mecanismes de control** per poder visibilitzar quines desigualtats s'estan produint a les aules de l'escola. Un cop identificades, serà més fàcil poder proposar accions que les redueixin i que proporcionin més igualtat d'oportunitats a l'alumnat.

2.6. TIPOLOGIA D'ALUMNAT

Una de les característiques de les escoles de persones adultes és la gran varietat d'alumnat que tenen.

∴ *És important tenir en compte quines són les particularitats de cada grup d'alumnat diferenciat, ja que els rols i estereotips de gènere, així com la realitat concreta de cada etapa vital o de cada grup social, són molt diferents i configuren realitats també molt diferents.*

Per això cal tenir presents aquestes realitats per aplicar la perspectiva de gènere interseccional a cada grup d'alumnes.

ALUMNAT DE 16 A 18 ANYS

Aquest grup d'edat és especial, principalment per la seva condició de minoria d'edat. Això té moltes implicacions, especialment en cas de detectar alguna violència o agressió contra ells/es.

Més enllà d'això, les persones d'aquestes edats tenen preocupacions i pressions específiques. En relació amb el gènere, i contràriament al que es podria pensar, els estereotips de gènere i la identificació amb aquests encara són molt vigents.

Segons Canal i Megías (2016), es continua confirmant la diferenciació dels sexes basada en característiques dels rols tradicionals, com ara que els nois són més forts i actius, i les noies, més sensibles. Cal destacar que són els nois els qui estan més d'acord amb els estereotips, tot i reconèixer que alguns d'aquests estereotips també actuen com a focus de pressió. Aquesta identificació amb els estereotips és la base de grans desigualtats de gènere.

Cal tenir present que, per als i les adolescents, el grup d'iguals i les amistats són els espais preferits de socialització. La pressió per encaixar en aquest grup és intensa, i molts joves poden sentir-se obligats a adoptar comportaments que no comparteixen o que només segueixen perquè creuen que és el que s'espera d'ells/es.

Aquesta és l'etapa en què s'inicien les primeres relacions sexoafectives, que tenen una gran importància en aquestes edats. Fruit de la socialització de gènere, nois i noies viuen les relacions de parella, i s'hi comporten, de manera diferent.

Save the Children (2021) presenta alguns dels elements propis de les relacions en aquesta etapa vital i la vinculació que tenen amb la violència de gènere:

La intensitat de les primeres relacions amoroses: els mites de l'amor romàntic, els estereotips de gènere i l'emotivitat i la intensitat pròpies de l'etapa porten a justificar moltes agressions rebudes. A més, es confonen termes com confiança i control.

Cicle de control: el control és una de les característiques més comunes en parelles adolescents. Totes dues parts van imposant mesures de control que porten a una escalada. Això dificulta veure les desigualtats de gènere dins de la relació («jo també ho faig»), però aquestes dinàmiques de vegades poden donar lloc a altres tipus de violència, generalment exercida pels nois.

Durada i entorn de les relacions: les relacions acostumen a ser més curtes i, a més, no hi ha convivència, cosa que limita els espais on es pot desenvolupar la relació. Cal tenir present, però, que els i les adolescents acostumen a tenir certa falta de confiança en les persones adultes, cosa que pot dificultar la detecció de situacions de violència o de risc.

Les xarxes socials: l'ús de les noves tecnologies cada cop té més pes i més presència en la vida dels i de les adolescents. A causa d'això, sovint normalitzen usos de risc de les tecnologies, que els posen en situacions de risc o vulnerabilitat, no només en el context de la parella. En situacions de violència de gènere, l'ús de les xarxes fa que la violència no estigui condicionada a la presència física, sinó que es pot produir de manera molt més constant en el temps.

Influència de la pornografia: el consum precoç i constant de pornografia i la manca d'una educació sexual i afectiva complementària porta els i les joves a tenir un imaginari sexual compost, sovint, per pràctiques irrealistes i violentes, especialment contra les dones, cosa que augmenta la legitimació i l'ús de la violència sexual.

Falta d'autopercepció de les adolescents com a víctimes: l'absència de violència física dificulta la identificació de la violència dins de l'àmbit de la parella i, a més, moltes adolescents no identifiquen el problema com una causa col·lectiva i tendeixen a pensar que és quelcom que només els passa a elles.

Falta d'autopercepció dels adolescents com a agressors: els nois no es perceben com a agressors potencials i són menys capaços de reconèixer les violències exercides.

Cal considerar la intensa pressió estètica que suporten els adolescents, especialment les noies. Aquesta pressió es vincula amb l'estereotip que el valor de les dones depèn de la seva bellesa i el seu atractiu sexual. A més, el consum de pornografia entre els joves promou un model de dona hipersexualitzada, present en ídols musicals i actrius. Combinat amb l'accés a les xarxes socials, aquest context pot resultar perillós per a les noies, fer augmentar el risc de violència sexual i afectar la seva salut mental.

És important que els centres educatius tinguin en compte certs aspectes i els treballin amb aquesta franja d'edat:

- Una educació sexual i afectiva alternativa, que mostri maneres de relacionar-se empàtiques, respectuoses i plaents per a totes les persones que formen part de la relació.
- La visibilització de les relacions no heteronormatives.
- La visibilització dels cossos no normatius.
- Uns models de feminitat, i especialment de masculinitat, no hegemònics.
- La cultura del consentiment.
- Els riscos que representa el mal ús de les xarxes socials (aquí també cal incidir en el **cyberbullying** i l'assetjament sexual per aquestes vies).
- Cal recordar que la violència de gènere en les relacions adolescents està basada en la violència psicològica i de control, i que, per tant, és en aquesta tipologia, i especialment en les menys evidents, que s'ha d'incidir i treballar per tal que els i les joves la puguin identificar.

A l'hora de treballar aquests continguts amb els adolescents, és important considerar el desprestigi que pateix el feminisme entre molts joves. Discursos antifeministes promoguts per *influencers* i *youtubers*, juntament amb la sensació de pèrdua de poder dels homes davant les polítiques feministes, generen un rebuig cap a la igualtat de gènere i resten importància a la violència masclista. Presentar el tema com una lluita contra un sistema injust per a les dones, destacant-ne també els efectes negatius per als homes, pot ajudar a reduir aquest rebuig.

Per acabar, cal tenir en compte altres eixos de discriminació presents a les escoles, com el racisme i els processos migratoris (si hi ha alumnat d'altres orígens) o la situació socioeconòmica de les famílies (especialment, si afecta el rendiment del o de la jove i dificulta l'accés a recursos bàsics per als estudis).

PERSONES MIGRANTS

Les persones migrants que arriben a les escoles d'adults solen assistir a cursos de formació instrumental i aprenentatge de la llengua i als mòduls d'acollida, essencials per a la integració i per al procés d'obtenció de la documentació. No obstant això, cal recordar que l'educació té una finalitat que va molt més enllà de la mera utilitat pràctica.

CITA : *Tal com apunta Aguado i Cudolà (2010), «l'educació ha de tenir per objecte el desenvolupament ple de la personalitat humana en el respecte dels principis democràtics de convivència i els drets i les llibertats fonamentals».*

Per això, dins d'aquestes formacions, cal aplicar igualment la perspectiva de gènere interseccional, perquè l'educació sigui una eina per garantir els drets de totes les persones i per intentar reduir desigualtats.

La perspectiva de gènere, aplicada a aquest col·lectiu, haurà de tenir en compte, principalment, els rols i estereotips de gènere, que acostumen a ser molt més inflexibles i marcats que a la cultura occidental hegemònica. Moltes de les dones provinents d'altres orígens senten incomoditat a l'hora de compartir aula amb homes, i això és un fet que cal tenir en compte si es vol facilitar la participació de les dones de comunitats d'altres orígens, especialment les dones del Magreb i de cultures provinents de l'Àfrica subsahariana.

Des del punt de vista de la prevenció, caldrà parar atenció, especialment, a si es produeixen violències masclistes relacionades amb pràctiques culturals patriarcal, com la mutilació genital femenina o el matrimoni forçat, recollides a la *Llei 17/2020, de 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, i a la Llei orgànica de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual*, com a tipologies de violència sexual.

En termes d'interseccionalitat, és important considerar que aquestes persones afronten un gran xoc cultural, que varia segons el seu origen. Cal treballar aspectes que les ajudin a comprendre la cultura d'acollida i donar-los la informació necessària per a la seva nova vida, com la relativa a la xarxa de transports, el sistema educatiu i el sistema fiscal. A més, fomentar la integració d'aquestes persones és essencial per minimitzar els efectes de viure en ambients gairebé exclusivament formats per persones de la seva mateixa comunitat d'origen, especialment en el cas de les dones.

Per acabar, ha de tenir un pes específic el fet de treballar des d'una **perspectiva antiracista**, i cal proporcionar eines que facilitin l'empoderament d'aquestes persones en relació amb aquest tema. La formació del professorat i l'ús d'eines que ajudin a trencar aquest biaix són imprescindibles per oferir una educació contextualitzada, empoderadora i útil per a les persones que la reben.

GENT GRAN

Moltes vegades, les escoles d'adults també tenen alumnat de més de 65 anys. La gent gran té les seves pròpies necessitats, que han de ser tingudes en compte a les escoles.

Moltes persones d'aquesta franja d'edat experimenten sentiments de soledat no desitjada. Per això, cal fomentar la creació de **relacions socials** i la participació en activitats, ja que això pot alleujar aquests sentiments i, alhora, fer que aquestes persones continuïn aprenent. Mantenir-se actiu/iva i seguir adquirint coneixements alenteix el deteriorament cognitiu i fomenta la mobilitat, cosa que contribueix a un estil de vida actiu i un envelliment saludable.

La perspectiva de gènere en aquest col·lectiu passa per tenir en compte que els rols i estereotips estan fortament arrelats i adherits als models més tradicionals. Moltes d'aquestes dones poden haver viscut situacions de violència masclista que probablement no han sabut identificar. Treballar per a l'**empoderament** d'aquestes dones, tant des del punt de vista individual com col·lectiu, i per aprendre a identificar la violència masclista pot resultar de gran ajuda per a persones que es trobin en aquesta situació o, si més no, pot fer augmentar el seu coneixement sobre el fenomen.

Per acabar, és molt important tenir present de **no infantilitzar** aquestes persones. És a dir, el tracte, els ensenyaments, els materials i les activitats han de respondre a les seves necessitats, però també als seus interessos.

PERSONES AMB DIVERSITAT FUNCIONAL

Les escoles d'adults poden tenir alumnat amb diversitat funcional o algun tipus de discapacitat. En aquest cas, cal tenir molt presents totes les mesures per fer l'educació, els materials i l'espai accessibles per a aquestes persones.

- ⋮ *Un altre aspecte que caldrà tenir en compte és no infantilitzar*
- ⋮ *aquestes persones ni utilitzar amb elles un to paternalista.*

Cal tenir en compte que les persones amb diversitat funcional, especialment les dones, tenen més risc de patir violències masclistes i també violències sexuals. Segons dades de l'última macroenquesta de violència contra la dona (Ministeri d'Igualtat, 2019), un 20 % de les dones amb discapacitat han patit violència física o sexual dins de la parella, en comparació amb el 13,8 % en el cas de les dones que no tenen cap discapacitat. Aquestes persones també pateixen més agressions sexuals fora de la parella: un 10,3 % de dones amb discapacitat en comparació amb un 6,2% de les que no tenen discapacitat.

Per tant, aplicar la perspectiva de gènere interseccional implica tenir en compte aquest factor i empoderar aquestes persones davant la possibilitat de trobar-se en situacions similars. Per tal de prevenir aquest tipus de situacions, és important conèixer i reconèixer les violències, així com saber com i a qui comunicar-les.

PERSONES AMB TRASTORNS DE SALUT MENTAL

Un altre grup d'alumnat que cal tenir en compte són les persones amb algun problema de salut mental o trastorn. Existeixen trastorns molt diversos: entre els més comuns cal destacar l'ansietat, la depressió, l'autisme, l'esquizofrènia, la psicosi, el trastorn límit de la personalitat, el trastorn per dèficit d'atenció i hiperactivitat, el trastorn d'estrès posttraumàtic, els trastorns de la conducta alimentària o l'Alzheimer, entre altres.

Cadascun comporta necessitats diverses que cal tenir en compte. És important conèixer els possibles trastorns mentals presents en el grup, informar-se sobre les implicacions que tenen i programar les activitats i els materials adequadament.

∴ *Com a grup, serà important treballar per eliminar l'estigma que comporten els problemes de salut mental, cosa que millorarà la cohesió de grup i la inclusió de totes les persones.*

Aplicar la perspectiva de gènere entre aquest alumnat implica reconèixer que la salut mental està interrelacionada amb les desigualtats de gènere i que, per tant, ni s'ha de tractar de la mateixa manera ni socialment s'ha d'esperar el mateix de les dones amb problemes de salut mental que dels homes. Per exemple, quan a les dones el trastorn els impedeix desenvolupar les tasques de cura associades al rol femení, són doblement rebutjades (Departament de Drets Socials, 2023).

Un altre factor que cal tenir molt en compte és la **vulnerabilitat** especial de les dones amb trastorns mentals davant les violències masclistes i sexuals: segons dades de Salut Mental Catalunya (2019), el 75 % de les dones amb problemes de salut mental han patit violència en l'àmbit familiar o de la parella, i el 40 % han estat víctimes de violència sexual. Així doncs, cal tenir present aquesta vulnerabilitat especial en el col·lectiu.

HOMES

S'afegeix aquest apartat per tenir en compte certs aspectes importants que caldrà treballar amb l'alumnat masculí.

És fonamental oferir un model de masculinitat alternatiu a l'hegemònic i explorar les noves masculinitats, tot ressaltant la toxicitat de la masculinitat tradicional.

Cal abordar temes com el patriarcat, el masclisme i la violència associada centrant-nos en els efectes negatius per als homes i subratllant que el problema rau en un sistema del qual tots formem part.

IMPORTANT ∴ *L'objectiu ha de ser entendre que el patriarcat és un sistema injust i que la lluita és per aconseguir una societat més justa per a tothom.*

Finalment, és important destacar la responsabilitat dels homes en la seva conducta i en les seves actituds, incloent-hi la corresponsabilitat en les tasques domèstiques i de cura, així com la importància d'unes relacions emocionals sanes al si de la parella i la família.

RESTA DE L'ALUMNAT

Pel que fa a la resta de l'alumnat que no forma part de grups amb característiques tan concretes, cal tenir presents quines són les principals desigualtats de gènere que es poden produir en l'àmbit educatiu. La majoria s'han descrit anteriorment, i, si es tenen en compte, juntament amb la perspectiva interseccional, serà més fàcil poder adaptar els continguts i les activitats a la realitat de l'alumnat, cosa que reduirà les desigualtats en la mesura que sigui possible.

ACTIVITATS PREVENTIVES A LES AULES

Les activitats han d'estar adaptades als diferents grups socials que hi pot haver a les escoles d'adults. Tenir-ne en compte les característiques i les particularitats pot ajudar a dissenyar activitats adequades que generin interès en les persones que les reben i impacte en la seva realitat.

Les activitats poden dividir-se en dos tipus:

1. **Tallers o formacions:** es duen a terme de manera puntual i se centren en un tema concret.
2. **Activitats dins de l'aula:** poden formar part del currículum educatiu i estar vinculades a alguna assignatura o bé ser activitats de reflexió i sensibilització.

∴ *Com a escola, és interessant fer activitats de sensibilització relacionades amb els dies internacionals; també es poden fer cicles d'activitats, de manera que no quedin en activitats puntuals, sinó que tinguin un fil conductor i una continuïtat.*

A continuació, es fan algunes propostes de temàtiques i formats que poden resultar interessants en funció del col·lectiu d'alumnes en concret.

Taula 8. Activitats preventives a les aules en funció del col·lectiu d'alumnat

COL·LECTIU	TEMÀTIQUES	ACTIVITATS
Joves de 16 a 18 anys	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement general de la problemàtica. • Mites de l'amor romàntic. • Tipologies de violències masclistes. • Prevenció de les violències sexuals, especialment en entorns d'oci. • Relacions saludables. • Xarxes socials i relació d'aquestes amb la violència masclista i l'assetjament. • Pornografia. 	<p>Activitats dinàmiques i participatives que impliquin moviment físic.</p> <p>En funció dels objectius de l'activitat i el tema, es poden fer tallers no mixtos. Sovint, per separat, tant els nois com les noies expressen més coses perquè no se senten tan cohibits/ides.</p> <p>Pot ser que l'activitat funcioni millor si les persones dinamitzadores són d'una entitat externa.</p>

COL·LECTIU	TEMÀTIQUES	ACTIVITATS
Persones migrants	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement general de la problemàtica. • Diferències culturals: el que pot ser normal i acceptat en uns contextos potser no ho és en d'altres. • Tipologies de violència masclista. • Pràctiques culturals patriarcals no permeses en el nostre context: MGF i MF. • Corresponsabilitat i usos del temps. • Rols i estereotips de gènere. 	<p>És molt important tractar segons quins temes amb molta cura, des del respecte i sense estigmatitzar cap cultura.</p> <p>Cal recordar que el que es critica són certes pràctiques o desigualtats que en el nostre context no estan permeses o van en contra dels principis d'igualtat que es defensen i promouen des de les institucions.</p> <p>Si s'aconsegueix algun referent comunitari/ària que pugui fer aquestes accions de sensibilització, l'aprenentatge serà molt més fàcil i significatiu per a ells/es.</p>
Gent gran	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement general de la problemàtica. • Rols i estereotips de gènere. • Aprendre a identificar les desigualtats de gènere i les manifestacions de violència. • Corresponsabilitat i usos del temps. 	<p>En el cas de la gent gran, poden ser activitats lúdiques vinculades als seus interessos que parlin de la violència masclista de manera molt subtil i gradual.</p> <p>Les activitats relacionades amb l'anàlisi de pel·lícules del seu interès o de notícies de diaris també poden resultar interessants.</p> <p>Acompanyar els continguts amb activitats que estimulin la mobilitat, la psicomotricitat o la memòria també pot ser adequat.</p>
Persones amb diversitat funcional	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement general de la problemàtica. • Tipologies de violència masclista. • Mites de l'amor romàntic. • Corresponsabilitat i usos del temps. • Prevenció de violències sexuals, seguretat i autodefensa. • Recursos socials, sanitaris i policials. 	<p>En funció dels objectius de l'activitat i el tema, es poden fer tallers no mixtos. Sovint, per separat, tant els nois com les noies expressen més coses perquè no se senten tan cohibits/ides.</p> <p>Activitats preparades i dirigides per entitats especialitzades del territori.</p> <p>Incidir en la seguretat i en el que han de fer si es troben en aquestes situacions o si en presenciem alguna amb una altra persona.</p>
Persones amb trastorns de salut mental	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement general de la problemàtica. • Corresponsabilitat i usos del temps. • Prevenció de violències sexuals, seguretat i autodefensa. • Recursos socials, sanitaris i policials. • Tipologies de violència masclista. • Mites de l'amor romàntic. 	<p>Activitats que reflecteixin situacions quotidianes per a ells/es, amb les quals sigui fàcil d'identificar-se, i també contextos d'atenció a la salut mental en què puguin trobar-se.</p> <p>Activitats preparades i dirigides per entitats especialitzades del territori.</p> <p>En funció dels objectius de l'activitat i el tema, es poden fer tallers no mixtos. Sovint, per separat, tant els nois com les noies expressen més coses perquè no se senten tan cohibits/ides.</p>
Resta de l'alumnat	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement general de la problemàtica. • Tipologies de violències masclistes. • Prevenció de les violències sexuals i cultura del consentiment. • Corresponsabilitat i usos del temps. • Principals desigualtats de gènere en les societats occidentals. • Relacions saludables i mites de l'amor romàntic. 	<p>Activitats que fomentin la reflexió i el debat mitjançant pel·lícules o altres produccions culturals (literatura, etc.).</p> <p>Utilitzar contingut actual i d'última hora, com notícies o dades, per treballar algun dels temes.</p>

Font: elaboració pròpia.

2.7. TIPOLOGIA D'ENSENYAMENT

En aquest apartat es fa referència a la manera com es pot aplicar la perspectiva de gènere interseccional als diferents ensenyaments que s'imparteixen a les escoles, aules o serveis de la XEMPA.

En general, cada tipologia d'ensenyament té un perfil d'alumnat força definit i, per tant, caldrà tenir en compte les particularitats del grup social que rep la formació a l'hora de determinar què es pot oferir des de cada tipologia d'ensenyament.

En general, hi ha algunes consignes que cal tenir en compte:

- Els materials i els continguts, a més de garantir l'aprenentatge de la matèria, han de ser significatius per a les persones destinatàries. Això implica que no s'hauria d'utilitzar material destinat a infants amb alumnat adult, encara que l'aprenentatge sigui el mateix (per exemple, llegir).
- Cal utilitzar, sempre que sigui possible, materials o situacions relacionats amb qüestions socials, com la violència masclista. Això permet ampliar el coneixement social dels participants i fomentar la reflexió crítica. Per exemple, si cal aprendre a fer un gràfic, es poden utilitzar dades sobre la violència masclista.
- Cal planificar activitats que fomentin l'esperit crític, el debat i altres competències indispensables per al desenvolupament com a persona i com a ciutadà. Per exemple, activitats com el cinefòrum es poden aprofitar per introduir temes relacionats amb la igualtat de gènere i la violència masclista i, posteriorment, generar debat i alguna activitat de tipus reflexiu.
- També es poden fer servir altres temes socials d'interès, especialment que tinguin en compte els diferents eixos de desigualtat.

2.8. ORIENTACIÓ DE L'ALUMNAT I ESPAIS DE TUTORIA

Una de les funcions de les institucions educatives és orientar l'alumnat. Aquesta orientació ha de ser **personal, acadèmica i professional**, i també ha d'incloure l'orientació a altres serveis que en un moment concret pugui necessitar l'alumnat (Departament d'Educació, 2023).

És important que les persones encarregades de l'orientació acadèmica i laboral tinguin **formació en perspectiva de gènere**, per evitar la reproducció de desigualtats. És necessari considerar com s'estructura la divisió sexual del treball i els factors que influeixen en les eleccions de carrera, ja que la socialització de gènere i els rols estereotipats hi estan estretament vinculats. Així, la tasca d'aquestes persones ha de ser obrir diferents possibilitats i treballar per desconstruir aquestes dinàmiques de gènere.

De la mateixa manera, cal tenir en compte altres factors —com l'origen, l'ètnia, la classe social o l'edat— a l'hora d'orientar les persones, especialment, per assegurar que l'orientació no està esbiaixada per algun d'aquests factors.

Des del punt de vista personal, és important comprendre què impliquen els rols de gènere a cada edat, així com les normes, les expectatives i les exigències associades. Aquest coneixement permetrà identificar les necessitats específiques de cada persona, així com les càrregues que afronta i les opcions que té. Tenir en compte aquests factors ajudarà la persona que orienta a no reproduir desigualtats ni violències.

ACCIÓ TUTORIAL

CITA : *L'acció tutorial és «l'acció orientadora duta a terme per qualsevol dels seus professors a un alumne/a amb l'objecte de potenciar-ne el desenvolupament integral de la personalitat, principalment en aquells aspectes que no es tenen prou en compte en els continguts de les matèries acadèmiques ordinàries» (Termcat, 2024a).*

L'acció tutorial de cada centre es defineix en el **Pla d'acció tutorial**. Aquest ha de basar-se en el que estableix el PEC, i ha de definir quines són les prioritats del centre, així com els principis que n'orientaran la implementació.

Els objectius principals de l'acció tutorial són els següents:

- Donar resposta a les necessitats de l'alumnat, de la societat actual i del mercat de treball (Departament d'Educació, 2023).
- Potenciar el desenvolupament de la persona en el seu entorn i en la interacció social.
- Fomentar les habilitats socials i altres competències bàsiques i transversals.

En relació amb els **continguts**, el Departament d'Educació (2023a) recomana la inclusió de temes relacionats amb la intel·ligència emocional, l'autoconeixement, les relacions interpersonals, la gestió de conflictes, la responsabilitat i l'organització del treball. Però, a més, si es té en compte la perspectiva de gènere interseccional, es poden incloure continguts relacionats amb la igualtat de gènere, la prevenció de la violència, l'empoderament col·lectiu de les dones, etc.

IMPORTANT : *És important que totes les activitats que es vulguin desenvolupar i els materials que es vulguin emprar s'hagin dissenyat i seleccionat seguint els mateixos criteris que les activitats a l'aula de qualsevol assignatura, i que tinguin en compte els criteris per no discriminar cap col·lectiu i ser tan inclusius com sigui possible.*

Finalment, cal recordar que les tutories també poden ser individuals i, en aquest context, cal tenir en compte que, si bé són espais que permeten una comunicació més íntima entre l'alumne/a i el/la professor/a, i per tant es converteixen en espais de detecció de problemàtiques molt importants, també es poden convertir en espais que posin en risc la seguretat de les persones que hi participen. Per això, és important establir una manera de fer les tutories que minimitzi els riscos que aquestes poden comportar.

2.9. RESOLUCIÓ DE CONFLICTES. L'ENFOCAMENT RESTAURATIU GLOBAL

Els conflictes són una part indivisible de la realitat i de la vida de les persones i, per tant, també dels contextos educatius. Generalment, es té una visió del conflicte com quelcom negatiu, ja que, en moltes ocasions, quan es produeix un conflicte a l'aula fa perdre molt de temps, s'aturen les activitats i sovint aquestes situacions provoquen impotència i patiment (Escola de la Cultura de Pau, s/d).

En el context d'una escola, es poden produir molts tipus de conflictes, però els més habituals, i també els que preocupen més, són els que es produeixen entre iguals, especialment arran d'alguns casos de **bullying** que han tingut conseqüències molt greus per a les víctimes (Síndic de Greuges, 2006). En el context de les escoles de persones adultes, és possible que els casos de **bullying** quedin circumscrits a l'alumnat més jove, però, tot i així, no es poden descartar en altres grups.

Independentment del tipus de conflicte, la tendència continua sent afrontar-lo com quelcom negatiu i que acostuma a obtenir una resposta basada en el càstig (Síndic de Greuges, 2006). Tot i això, ja fa temps que s'intenta inculcar a les escoles el reconeixement dels conflictes com una **oportunitat de creixement i aprenentatge**, alhora que es treballa per implementar metodologies positives de resolució de conflictes, com la mediació. Aquest enfocament es basa en els principis de diàleg, escolta activa i participació de totes les persones implicades, i és molt més positiu i pedagògic.

L'ENFOCAMENT RESTAURATIU GLOBAL (ERG)

Actualment, la tendència és fer un pas més enllà i adoptar una altra metodologia de **resolució positiva** dels conflictes que es puguin produir, en aquest cas, en l'àmbit educatiu. Es tracta de l'enfocament restauratiu global (d'ara endavant, ERG).

SABIES QUE : *Aquesta pràctica innovadora de resolució de conflictes té l'origen en la justícia restaurativa, una pràctica per resoldre comportaments delictius centrada en les necessitats de les persones, tant de les víctimes com dels perpetradors del delicte, i que sovint involucra la comunitat en el procés.*

∴ *L'objectiu de l'ERG és que les dues parts implicades en el conflicte en surtin beneficiades des del punt de vista de satisfacció de les necessitats i reparació del dany, més que no pas centrar-se en la part punitiva per haver trencat una norma o un principi legislatiu abstracte (ONU, 2006).*

Aquest enfocament, adaptat a la pràctica educativa, significa una nova manera de fer front als diferents conflictes que es puguin presentar entre tots els membres de la comunitat educativa, així com l'adopció d'un posicionament molt determinat que obliga les persones implicades a fer un procés de revisió interior, de les mateixes creences de base i de com exercim la violència i el poder des de les nostres posicions (Departament d'Educació, 2023b).

L'ERG entén el conflicte com quelcom inherent a la naturalesa humana i com una oportunitat. Ara bé, cal tenir clara la diferència entre conflicte i violència. Els crits, els insults, les baralles o les faltes de respecte no són conflictes, no són inherents a la naturalesa humana: són violència, i la violència sí que pot ser erradicada; el conflicte i les necessitats subjacents, no (Departament d'Educació, 2023).

L'ERG passa per aplicar una nova mirada sobre els conflictes, la manera de resoldre'ls i, especialment, la conducta, sobretot de la persona educadora que gestiona el conflicte dins de l'aula.

A més, hi ha un canvi en l'enfocament de les conseqüències i, per tant, del motiu que mou les persones a adoptar una actitud o una altra. En el model punitiu, les persones no actuen d'una manera determinada per por de les conseqüències, és a dir, per evitar un càstig. En canvi, en l'ERG s'impulsa la reflexió sobre com les conseqüències dels actes d'un mateix impacten directament en les altres persones, cosa que fomenta la implicació moral i la capacitat empàtica (Departament d'Educació, 2023).

Adoptar aquest posicionament és clau per resoldre possibles casos de violència a l'escola centrant-se en les persones i el benestar de la comunitat educativa. Es tracta d'un canvi del que defineix els principis fonamentals de la cultura del centre, un element clau per a la gestió de les persones dins de les escoles. Aquests principis seran la base del nou document marc.

3. RECURSOS PEDAGÒGICS

En aquest apartat es faciliten una sèrie de recursos per tal de poder treballar els diferents conceptes i elements de la dimensió pedagògica que han anat apareixent al llarg del document.

A continuació, es poden trobar enllaços a documents, vídeos i diferents recursos vinculats a cadascun dels apartats. L'objectiu d'aquests recursos és que el personal docent pugui aprofundir en els diferents temes i ampliar el seu coneixement, i també treballar aquests elements amb l'alumnat mitjançant activitats de sensibilització i prevenció dins de l'aula.

3.1. PREVENCIÓ

PER SABER-NE MÉS

«Documents per a l'organització i la gestió dels centres»: acompanyament a l'alumnat. El Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya publica aquest document amb tota la informació relativa als principals documents dels centres educatius.

Llibre blanc de la prevenció de les violències masclistes: el Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya ha publicat aquest llibre per tal d'orientar les accions preventives relacionades amb les violències masclistes. S'hi pot trobar molta informació sobre com aplicar el model circular, i també eines per implementar les accions d'aquest tipus.

«Hem de parlar del porno»: guia per a famílies sobre el consum de pornografia en l'adolescència. Aquesta guia de Save The Children pot resultar útil per a educadors/es a l'hora de fer prevenció sobre el consum de pornografia, i també per entendre en quin punt ens trobem pel que fa al consum de pornografia i quins efectes té això en els adolescents.

Violència sexual i de gènere. Guia de recursos per a formadors/es: guia de l'associació AIDOS en què es pot trobar àmplia informació sobre la violència sexual, l'afectació per a les víctimes i també sobre com relacionar-se amb persones que n'han patit. Així mateix, hi ha eines per a l'abordatge de la violència sexual amb persones migrants, demandants d'asil i víctimes del tràfic de persones.

Guia d'agressions sexuals: guia publicada pel projecte MAPA amb explicacions senzilles sobre què és la violència sexual, les seves tipologies, com demanar ajut i com han de ser les relacions sexuals consentides. Guia adaptada per a persones amb discapacitat.

«**Prevenió de les violències LGBTI a les aules**»: article d'*El Diari de l'Educació* que ofereix consells per evitar la discriminació i les microagressions contra el col·lectiu LGBTI a les aules.

Model d'abordatge de les violències sexuals: el Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya publica aquest document amb informació sobre les violències sexuals i quin és el model d'abordatge d'aquestes a escala de país. Explicació del model i dels seus eixos principals.

Protocol de prevenció i intervenció de l'assetjament sexual per als centres de secundària de les Illes Balears: protocol sobre l'assetjament sexual en adolescents.

PER TREBALLAR A L'AULA

Sidastudi: pel·lícules i curtmetratges per treballar la sexualitat des de diferents enfocaments.

Campanya als centres educatius per prevenir la violència sexual: la policia nacional elabora aquest **vídeo** per a la prevenció de la violència sexual en contextos educatius.

Ella se lo ha buscado: documental sobre les agressions sexuals a França.

El cas d'Amanda Todd: vídeo que explica el cas de la jove canadenc que va patir un cas d'assetjament sexual per internet que va tenir conseqüències nefastes per a la jove i la seva família.

I diem prou!: documental del programa Sense ficció de TV3 en què víctimes d'agressions sexuals relaten les seves experiències.

Prevenió de les violències masclistes: **catàleg de recursos de Sidastudi per a la prevenció de les violències masclistes** (incloent-hi les sexuals).

3.2. DIMENSIÓ PEDAGÒGICA

3.2.1. PERSPECTIVA DE GÈNERE

PER SABER-NE MÉS

«**Com podem coeducar a l'aula?**»: article de Nati Bergadà que exposa diferents aspectes relacionats amb la coeducació, dades, etc.

«**El nou currículum. Perspectiva de gènere**»: pàgina del Departament d'Educació amb vídeos sobre el vector de la perspectiva de gènere.

«**La perspectiva de gènere en la docència**»: pàgina de la Universitat Pompeu Fabra sobre com aplicar la perspectiva de gènere en els diferents aspectes pedagògics: currículum, metodologia, orientació professional, etc.

.....

«Com puc incorporar la perspectiva de gènere a l'avaluació?»: publicació d'ÍvÀlua per aprendre a incorporar la perspectiva de gènere a l'avaluació.

«La perspectiva de gènere en els projectes» (Consell de Mallorca): orientacions per aplicar la perspectiva de gènere en els projectes.

«Eines clau per aplicar la transversalitat de gènere»: la Diputació de Barcelona posa a l'abast aquesta pàgina web amb diferents recursos per aplicar la perspectiva de gènere de manera transversal.

Incorporació de la perspectiva de gènere: ONU Dones aporta eines per poder aplicar la perspectiva de gènere en els projectes.

«La perspectiva de gènere a les activitats joves»: manual de suport educatiu per aplicar la perspectiva de gènere a les activitats amb persones joves, des de la diagnosi i la detecció de necessitats fins al disseny i la implementació de les activitats.

«Material didàctic i estratègies pel treball en perspectiva de gènere i feminisme en un centre educatiu»: disseny d'una guia didàctica de suport al professorat per tal de treballar la perspectiva de gènere als centres educatius de secundària.

Perspectiva de gènere: en aquest vídeo s'explica el concepte de perspectiva de gènere. La presentació del contingut s'inicia amb una breu descripció i diferenciació entre la categoria «sexe» i la categoria «gènere». Tot seguit, s'introdueix el concepte d'identitats de gènere i tota la seva diversitat. Finalment, es defineix què és la perspectiva de gènere i quins beneficis aporta incorporar-la tant en el disseny com en l'acció socioeducativa en l'àmbit de la infància, l'adolescència i les famílies.

«La perspectiva de gènere en la diagnosi d'un projecte» (guies elaborades per la Generalitat de Catalunya per tenir eines per poder aplicar la perspectiva de gènere en la diagnosi d'un projecte): «La perspectiva de gènere en la diagnosi del nostre projecte implica revisar els coneixements que donàvem per descomptats, preguntar-nos si en aquests coneixements hem considerat naturals les desigualtats entre homes i dones». Inclou la [guia 1](#) i la [guia 2](#).

«Manual sobre la incorporació de la perspectiva de gènere i mesures d'igualtat per a entitats»: manual elaborat per Torre Jussana que, tot i que està destinat a entitats, pot resultar interessant per a les escoles de persones adultes, per conèixer com es treballa i poder aplicar algunes de les mesures.

«Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere»: guies per a les universitats catalanes sobre com aplicar la perspectiva de gènere a les diferents branques de coneixement.

«Guia de comunicació inclusiva»: guia molt completa de l'Ajuntament de Barcelona sobre comunicació inclusiva.

Equipaments 2030: responsables i educadors: document de síntesi en què s'explica el projecte de la Diputació de Barcelona per a la transformació d'equipaments municipals per tal de fer-los més segurs i accessibles per a tothom.

«Formar i educar amb perspectiva de gènere: en quin punt estem?»: presentació sobre l'educació amb perspectiva de gènere i anàlisi de la situació actual. Explicació de conceptes clau de manera clara i breu.

«Pràctica 2. Treballar una orientació igualitària»: pàgina de la Generalitat on trobem indicacions per practicar una orientació educativa igualitària.

«L'orientació amb perspectiva de gènere»: en la mateixa línia que l'anterior, el Consorci d'Educació de Barcelona publica aquesta presentació amb pautes per aconseguir una orientació educativa sota la perspectiva de gènere.

«Diferències de gènere en proves test sota pressió i el seu impacte en el rendiment acadèmic: un disseny quasiexperimental»: interessant article de la Universitat de Barcelona sobre les diferències en els comportaments de l'alumnat i els seus resultats davant la pressió acadèmica en funció del gènere.

Igualtat sostenible - Integració de la perspectiva de gènere a la pràctica: vídeo explicatiu amb diferents exemples de l'aplicació pràctica de la perspectiva de gènere en diferents camps i dels efectes que això té sobre la realitat de les persones i les institucions

3.2.2. PERSPECTIVA INTERSECCIONAL

PER SABER-NE MÉS

La perspectiva interseccional en el feminisme: *Afroféminas* és un mitjà de comunicació antiracista i independent, establert a Espanya, amb audiència a tot el món hispanoparlant. Va ser creat per una dona negra cubana i espanyola l'any 2014 a Saragossa (Espanya). En aquesta pàgina web es parla de la lluita antiracista i del feminisme negre. Aquest article fa una explicació de la perspectiva interseccional en el feminisme.

Què és la interseccionalitat?: Kimberlé Williams Crenshaw és una advocada i acadèmica estatunidenca especialitzada en el camp de la teoria crítica de la raça. També és professora universitària, àmbit en el qual es dedica a la recerca sobre temàtiques de raça i gènere. És especialment coneguda per haver creat, el 1989, el concepte interseccionalitat. Aquest vídeo és una explicació de la teoria de la *interseccionalitat* explicada per ella.

«Trastorns mentals»: pàgina de la Generalitat de Catalunya que proporciona informació sobre alguns dels trastorns de salut mental més habituals.

Guia de recursos per a l'acompanyament en salut mental: Salut Mental Catalunya ofereix una llista de guies, articles i recursos per facilitar la comprensió de les situacions de salut mental i acompanyar les persones en la presa de decisions, entre altres.

Projectes amb perspectiva interseccional: dins del sistema patriarcal les dones estan més invisibilitzades, i això fa que hi hagi pocs referents femenins. Si s'hi suma una altra línia d'opressió com és la raça, la figura de la dona es troba amb més dificultats al llarg de la vida en diferents contextos. Aquests enllaços són d'entitats i associacions amb projectes dirigits per dones racialitzades amb l'objectiu de combatre desigualtats socials i en els quals s'aplica la perspectiva de gènere interseccional:

Associació de Joves Musulmans de les Terres de Lleida.

Muet entre Tierras.

Save a Girl, Save a Generation: entitat sense ànim de lucre que lluita contra les violències que afecten sobretot dones d'origen subsaharià, com la MFG o el MF.

ACESOP: associació cultural, educativa i social de dones paquistaneses situada al barri del Raval de Barcelona.

Fakali: federació d'associacions de dones gitanes.

ACATHI: entitat que treballa pels drets i l'empoderament de les persones migrants que pertanyen al col·lectiu LGTBIQ+.

Arcópoli: entitat social que també treballa per a la inclusió de les persones migrants del col·lectiu LGTBIQ+.

«Les violències masclistes vers les dones grans»: en aquest estudi es pot trobar informació sobre la violència masclista vers les dones de més de 65 anys, juntament amb dades. També hi trobareu recomanacions per paliar els biaixos existents vers les dones grans.

Fundación 26 de Diciembre: entitat que treballa per les persones grans del col·lectiu LGTBI. Han creat la primera residència per a persones grans LGTBI amb caràcter públic del món.

PER TREBALLAR A L'AULA

Trans migrants: vídeos del voltant de 10 minuts de durada que expliquen les vivències de persones trans migrants; poden servir per treballar la prevenció de les violències i la interseccionalitat amb l'alumnat:

Dani.

Sanny.

Alexandra.

«Lo que ocurre cuando sumas machismo y racismo»: *El País* publica aquest vídeo en què un grup de dones negres, musulmanes i llatines denuncien els comentaris sexistes, racistes i estereotipats que reben a causa de la seva aparença o el seu origen. El visionament pot servir per parlar sobre violència masclista i racisme des d'una mirada interseccional.

Referents: és important poder aportar referents diferents als i les joves que parteixin de punts feministes i interseccionals. A continuació, presentem una llista de dones referents a les xarxes socials:

Afropoderossa.

Jacarandas.

Cholitas.

Cholitas Skaters.

La voz de la infiel.

Sahrawifeminist.

Afroféminas: revista en línia que publica diferents articles i que dona veu a les persones racialitzades a Espanya.

3.2.3. ENFOCAMENT RESTAURATIU GLOBAL

PER SABER-NE MÉS

«Enfocament restauratiu global»: la Generalitat publica aquesta informació sobre quins són els objectius, els destinataris i els compromisos dels centres en relació amb l'ERG.

«L'enfocament restauratiu global»: en aquesta pàgina web, el Centre d'Estudis Politécnics explica què és l'ERG, quins són els seus principis i com es poden practicar.

«El petit manual de l'enfocament restauratiu global»: el Departament d'Educació posa a l'abast unes petites guies per tal de poder entendre què és l'ERG i de quina manera es pot aplicar a l'àmbit educatiu.

«Guia per al desplegament de l'ERG en l'àmbit educatiu»: en aquesta pàgina web es poden trobar informació i recursos per comprendre l'ERG i ajudar a implementar-lo a les escoles.

«L'enfocament restauratiu global en l'àmbit escolar. Quan innovar l'escola és humanitzar-la»: article sobre l'ERG a les escoles i el que suposa l'aplicació d'aquest enfocament als centres educatius.

PER TREBALLAR A L'AULA

«Pràctiques restauratives a l'aula»: activitats i recomanacions per aplicar l'ERG a les aules.

La Conselleria d'Educació i Universitat de les Illes Balears publica aquesta guia sobre l'ERG. Tot i que està pensada per a alumnat més jove, molta de la informació que proporciona es pot aprofitar i reconvertir.

Banc de Recursos Educatius: pàgina web del Govern d'Andorra on es poden trobar enllaços a diferents recursos relacionats amb l'ERG.

«Pràctiques restauratives»: presentació amb diferents activitats per posar en pràctica l'ERG a l'aula.

«L'enfocament restauratiu a l'àmbit escolar. Lectures recomanades, vídeos, pàgines web i bibliografia»: llista de recursos variats publicada pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya on hi ha lectures, vídeos i bibliografia relacionada amb l'ERG.

BIBLIOGRAFIA

Abrazo Cultural. «Comunicación inclusiva como clave para crear una cultura inclusiva», 2022.

Disponible a:

<https://abrazocultural.com/project/comunicacion-inclusiva-como-clave-para-crear-una-cultura-inclusiva/>.

Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya. «Marc general per a la incorporació wvde la perspectiva de gènere a la docència universitària», 2018.

Disponible a:

<https://www.aqu.cat/doc/Universitats/Metodologia/Marc-general-per-a-la-incorporacio-de-la-perspectiva-de-genere-en-la-docencia-universitaria>.

Aguado i Cudolà, V. «L'educació com a instrument d'integració social de les persones immigrades i de les retornades en la societat d'acollida», 2010.

Disponible a:

<https://www.raco.cat/index.php/ActivitatParlamentaria/article/view/196194>

Ajuntament de Barcelona. «Guia de comunicació inclusiva per aconseguir un món més igualitari», s/d.

Disponible a:

<https://ajuntament.barcelona.cat/guia-comunicacio-inclusiva/pdf/guiaInclusiva-ca.pdf>.

Ajuntament de Sabadell. «La importància del llenguatge inclusiu i el respecte dels pronoms», s/d.

Disponible a:

https://web.sabadell.cat/images/JOVES/ParlemDe/Llenguatge_inclusiu.pdf.

Àrea d'Educació, Esports i Joventut. «Equipaments 2030: responsables i educadors. Orientacions i propostes per al món local». Francesc Muñoz. «Projectes transformadors, 26». Diputació de Barcelona, 2024.

Disponible a:

https://www.diba.cat/documents/359654439/379012913/dossier+s%C3%ADntesi_definitiu_baixa.pdf/b8210128-fc9a-7c9c-34cc-c985820612df?t=1680095648548.

Àrea d'Educació, Esports i Joventut. «Equipaments 2030: responsables i educadors. Orientacions i propostes per al món local». Francesc Muñoz. «Projectes transformadors, 26». Diputació de Barcelona, 2024.

Disponible a:

[Equipaments 2030: responsables i educadors. Orientacions i propostes per al món local \(diba.cat\)](https://www.diba.cat/documents/359654439/379012913/dossier+s%C3%ADntesi_definitiu_baixa.pdf/b8210128-fc9a-7c9c-34cc-c985820612df?t=1680095648548).

Ballester Vila, M. G., i Sánchez Santamaría, J. «La dimensión pedagógica del enfoque de competencias en educación obligatoria». A: *ENSAYOS, Revista de la Facultad de Educación de Albacete*, 2011, núm. 26.

Belalcázar, S. «Cultura organizacional», 2010. A: *Informes Psicológicos*, 2012, vol. 12, núm. 1, p. 41-51.

Disponible a:

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5229778>.

Canal Rodríguez, P., i Megías Quirós, I. «Identitats de gènere en l'adolescència».

A: *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 2016, 63, p. 60-78.

Disponible a:

<https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/312776>.

Catalunya. Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació. DOGC [en línia] núm. 5422, de 16/7/2009.

Disponible a:

<https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=480169>

[consulta: 9 de febrer de 2024].

Catalunya. Llei 17/2020, de 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista. BOE [en línia] núm. 131, de 30/5/2008, p. 25174-25194.

Disponible a:

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2008-9294>

[consulta: 9 de febrer de 2024].

Consell Escolar de Catalunya. «Coeduquem per una societat més igualitària.

Conclusions i propostes». Generalitat de Catalunya, 2023.

Disponible a:

https://repositori.educacio.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.12694/5878/coeduquem_societat_mes_igualitaria_conclusions_propostes.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

Crenshaw, Kimberle. «Mapping the Margins. Interseccionalidad, Identity Politics, and Violence against Women of Color». A: *Stanford Law Review*, 1991, vol. 43, núm. 6, p. 1241-1299.

Disponible a:

<https://www.jstor.org/stable/1229039>.

Chirinos, E. «Hablemos de cultura organizacional. ¿Qué es y qué elementos tiene?», 2023.

Disponible a:

<https://www.linkedin.com/pulse/hablemos-de-cultura-organizacional-qu%C3%A9-es-y-elementos-chirinos/?originalSubdomain=es>.

Departament de Drets Socials. «Salut mental, perspectiva de gènere i atenció a les violències masclistes des dels serveis socials». Generalitat de Catalunya, 2023.

Disponible a:

https://dixit.gencat.cat/web/.content/home/04recursos/02publicacions/02publicacions_de_bsf/07dones/salut_mental_perspectiva_genere_atencio_violencies_masclistes_serveis_socials/salut-mental-v2.pdf.

Departament d'Educació. «Documents per a l'organització i la gestió dels centres. Acompanyament a l'alumnat». Generalitat de Catalunya, 2023a.

Disponible a:

https://documents.espai.educacio.gencat.cat/IPCNormativa/DOIGC/GEST_Acompanyament_Alumnat.pdf.

Departament d'Educació. «El petit manual de l'enfocament restauratiu global en l'àmbit educatiu: introducció». Generalitat de Catalunya, 2023b.

Disponible a:

<https://educacio.gencat.cat/ca/departament/publicacions/monografies/manual-enfocament-restauratiu-global/>.

Departament d'Igualtat i Feminismes. *Llibre blanc de la prevenció de les violències masclistes*. Generalitat de Catalunya, 2023.

Departament d'Igualtat i Feminismes. «Protocol marc per una intervenció amb diligència deguda en situacions de violència masclista». Generalitat de Catalunya, 2022.

Disponible a:

<https://igualtat.gencat.cat/web/.content/Ambits/violencies-masclistes/coordinacio-treball-xarxa/protocol/Protocol-Marc-2022.pdf>.

***Diari de la DisCapacitat*. «El 75 % de les dones amb problemes de salut mental han patit violència de gènere i el 40 % una agressió sexual», 2019.**

Disponible a:

<https://diarideladiscapacitat.cat/el-75-de-les-dones-amb-problemes-de-salut-mental-han-patit-violencia-de-genere-i-el-40-una-agressio-sexual/>.

***Diccionari de sociologia i ciències socials, Termcat*. «Cultura organitzacional».**

Disponible a:

<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/269/search/cultura%2Borganizacional?type=basic&language=&condition=match>.

***Diccionari de sociologia i ciències socials, Termcat*. «Acció tutorial».**

Disponible a:

<https://www.termcat.cat/oc/diccionaris-en-linia/132/fitxa/MTUxNTAwNQ%3D%3D>.

***Diccionari de terminologia jurídica*. «Sensibilització social».**

Disponible a:

<https://www.terminologiajuridica.cat/ca/diccionaris-portal/246/fitxa/Mjc1MDI40Q%3D%3D>.

Diputació de Barcelona. *Protocol per a la detecció, prevenció i actuació davant l'abús sexual i l'assetjament a les escoles municipals de música, dansa i centres de les arts*, 2022.

Disponible a:

https://www.diba.cat/documents/113226/347766056/XEM_abus_doc_marc.pdf/60c6dc3f-dcef-a1de-b23d-4da782beefee?t=1648028215624.

***El blog de l'educació local*. «Deu idees clau sobre la importància de la formació de persones adultes», 2018.**

Disponible a:

<https://diarieducacio.cat/educaciolocal/2018/03/09/deu-idees-clau-sobre-importancia-formacio-persones-adultes/>.

Escola de la Cultura de Pau. «Com responem als conflictes a l'aula?».
Universitat Autònoma de Barcelona, s/d.

Disponible a:

https://escolapau.uab.cat/convivencia/fichas_ca/ficha_ca_01.html.

Espanya. Llei orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual.
BOE [en línia] núm. 215, de 7/9/2022.

Disponible a:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-14630>
[consulta: 11 de febrer de 2024].

Espinoza, A. M., i Taut, S. «El rol de género en las interacciones pedagógicas de las aulas de matemáticas chilenas». Pontificia Universitat Catòlica de Xile. *Revista Psyche*, 2016, núm. 25 (2), p. 1-18.

Disponible a:

<https://www.scielo.cl/pdf/psykhe/v25n2/art03.pdf>.

Fundació Diagrama. «Prevención social», s/d.

Disponible a:

<https://www.fundaciondiagrama.es/socioeducativo/prevencion-social>.

García Perales, R. «La educación desde la perspectiva de género». A: *ENSAYOS, Revista de la Facultad de Educación de Albacete*, 2012, núm. 27.

Disponible a:

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4202732>.

Madrid Izquierdo, J. M., i Amanda Lucero, L. «Sobre la dimensión pedagógica y política de la formación del profesorado». A: *Revista Electrónica Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 1999, 2(2).

Martínez García, P., i Aguado Peláez, D. «Investigación-acción educativa para desvelar y gestionar cooperativamente desigualdades de género», 2022.

Disponible a:

<https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/-/noticia/2023/una-investigacion-recoge-como-afectan-normas-genero-distribucion-roles-y-tareas-trabajos-grupo-secundaria-y-universidad/>.

Martínez Martín, I. «Construcción de una pedagogía feminista para una ciudadanía transformadora y contrahegemónica». A: *Foro de Educación*, 2016, 14(20), p. 129-151.

Disponible a:

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5354751>.

Mateos, A. «Formar i educar amb perspectiva de gènere: en quin punt estem?». Barcelona: dipòsit digital OMADO. Universitat de Barcelona, 2022.

Disponible a:

https://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/193901/1/Formar%20i%20educar%20amb%20perspectiva%20de%20g%C3%A8nere_FINAL.pdf.

Ministeri d'Educació, Formació Professional i Esports. «Currículo».
Educagob, portal del sistema educatiu espanyol, s/d.

Disponible a:

<https://educagob.educacionyfp.gob.es/curriculo.html>.

Ministeri d'Igualtat. «Macroencuesta de violencia contra la mujer 2019», 2019.

Disponible a:

<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/Macroencuesta2019/home.htm>.

Modii. «Cisheteronormatividad», s/d.

Disponible a:

[https://modii.org/cisheteronormatividad/#:~:text=\(Cisheteronormativity\),a%20s%C3%AD%20mismas%20personas%20heterosexuales](https://modii.org/cisheteronormatividad/#:~:text=(Cisheteronormativity),a%20s%C3%AD%20mismas%20personas%20heterosexuales).

Morales González, J. M., i Costa Cabanillas, M. «La prevención de la violencia en la infancia y la adolescencia. Una aproximación conceptual integral».

A: *Intervención Psicosocial*, 2001, 10(2), p. 1221-1239.

Disponible a:

<https://journals.copmadrid.org/pi/archivos/76940.pdf>.

Navarrete, C. «Dimensión pedagógica», 2013.

Disponible a:

<https://celestenavarrete.blogspot.com/p/dimension-pedagogica.html>.

Organització de les Nacions Unides. *Manual sobre programas de justicia restaurativa*.
Oficina de Crim i Drogues, 2006.

Disponible a:

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Manual_sobre_programas_de_justicia_restaurativa.pdf.

ONU Dones. «Prevención: definición», 2013.

Disponible a:

<https://www.endvawnow.org/es/articles/1508-prevencion-definicion.html>.

Pinedo González, R.; Arroyo González, M. J., i Berzosa Ramos, I. «Género y educación: detección de situaciones de desigualdad de género en contextos educativos». A: *Contextos Educativos*, 2018, núm. 21, p. 35-51.

Disponible a:

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6363884>.

Plataforma de Comunicació. «La importància de la comunicació no sexista», 2021.

Disponible a:

<https://www.plataformadecomunicacio.com/importancia-comunicacio-no-sexista/>.

Rius, M. «Desigualdad en las aulas». A: *La Vanguardia*, edició de 8/11/2013.

Disponible a:

<https://www.lavanguardia.com/estilos-de-vida/20131108/54393123779/desigualdad-en-las-aulas.html>.

Síndic de Greuges. *Convivència i conflictes als centres educatius. Informe extraordinari, 2006.*

Disponible a:

https://www.sindic.cat/site/unitFiles/2168/48_Bullying_castelladefintiu.pdf.

Subirats, M., i Brullet, C. «Panorámica sobre la situación educativa de las mujeres: análisis y políticas». A: *Rosa y azul: la transmisión de los géneros en la escuela mixta*. España: Ministerio de Cultura, Institut de la Dona, 1988.

Disponible a:

<http://www.ub.edu/SIMS/pdf/PensarDiferencias/PensarDiferencias-14.pdf>.

Sunyer, C. «La brecha de género en los exámenes de acceso: el caso del MIR, y qué podemos hacer para reducirla». ESADE, 2023.

Disponible a:

<https://www.esade.edu/ecpol/es/publicaciones/la-brecha-de-genero-en-los-examenes-de-acceso-el-caso-del-mir-y-que-podemos-hacer-para-reducirla/>.

Save the Children. «No és amor. Una anàlisi sobre la violència de gènere entre adolescents». Annex Catalunya, 2021.

Disponible a:

https://www.savethechildren.es/sites/default/files/2021-10/Informe%20No%20%C3%A9s%20amor%20Cat_0.pdf.

Termcat. «Acció tutorial», 2024a.

Disponible a:

<https://www.termcat.cat/oc/diccionaris-en-linia/132/fitxa/MTUxNTAwNQ%3D%3D>.

Termcat. «Coeducació», 2024b.

Disponible a:

<https://www.termcat.cat/es/diccionaris-en-linia/132/fitxa/MTUxNDc1Ng%3D%3D>.

Termcat. «Cultura corporativa», 2024c.

Disponible a:

<https://www.termcat.cat/ca/cercaterm/cultura%2Borganizacional?type=basic>.

Termcat. «Interseccionalitat», 2024d.

Disponible a:

https://www.termcat.cat/es/cercaterm/interseccionalitat?type=basic&thematic_area=&language=.

Termcat. «Perspectiva de gènere», 2024e.

Disponible a:

<https://www.termcat.cat/ca/cercaterm/fitxa/MzEyNjQ1Mw%3D%3D>.

Termcat. «Transversalització de gènere», 2024f.

Disponible a:

<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/187/fitxa/MzlwNDc2NQ%3D%3D>.

UNESCO. *¿Qué es la educación de adultos? Responde la UNESCO*, 2006.

Disponible a:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000149413>.

Universitat de Barcelona. «Diferències de gènere en proves test sota pressió i el seu impacte en el rendiment acadèmic: un disseny quasiexperimental». A: Revista InfolEB, núm. 30, desembre de 2018.

Disponible a:

https://ieb.ub.edu/wp-content/uploads/2019/01/INFO-IEB_30ca_v3.pdf.

Universitat Oberta de Catalunya. «En què consisteix la transversalitat o mainstreaming de gènere?», 2022.

Disponible a:

<https://fp.uoc.fje.edu/ca/blog/en-que-consisteix-la-transversalitat-o-mainstreaming-de-genere/>.

Universitat Politècnica de Catalunya. «Guia per a una comunicació igualitària a l'aula», s/d.

Disponible a:

<https://drive.google.com/file/d/1qp5ouiRYPBHLMKfmkDRMXjrb5hjVG97/view>.

Veigler Business School. «La importància de la cultura empresarial», 2020.

Disponible a:

<https://veigler.com/cultura-empresarial/>.

Diputació
Barcelona

Àrea d'Educació

